

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Požárová

PRAHA 2011

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

**ODRAZY MYŠLENEK NA PODPORU DĚTÍ
S POSTIŽENÍM V DÍLE PROFESORA ČÁDY A JEHO
PŘESAHI DO SOUČASNÉ SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY**

**REFLECTIONS OF IDEAS TO SUPPORT CHILDREN
WITH DISABILITIES IN THE THESIS OF FRANTIŠEK
ČÁDA AND ITS OVERLAP WITH THE CURRENT
SPECIAL EDUCATION**

Bakalářská práce

MICHAELA POŽÁROVÁ

**Vychovatelství
Kombinované studium**

Vedoucí práce: PhDr. Monika Mužáková, Ph.D.

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Moniky Mužákové, Ph.D. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 21. června 2011

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Monice Mužákové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady. Doc. PhDr. Borisu Titzlovi, Ph.D. za poskytnutí významných informací, dále bych chtěla poděkovat PhDr. Kristýně Omrtové za praktické rady a své rodině za podporu a pochopení.

Anotace

Cílem práce je zjištění míry přínosu významné osobnosti profesora Františka Čády pro formování české speciální pedagogiky v kontextu 20. století s přesahem do současnosti.

Snahou je na základě zpracovaných archivních materiálů ukázat osobní život Františka Čády, jeho veřejnou činnost a význam pro vývoj české speciální pedagogiky. Východisko práce tvoří materiály vzniklé z činnosti Františka Čády, korespondence, memoárová literatura, dějiny a dosavadní poznatky vydané literatury z oboru pedopsychologie.

V neposlední řadě práce využívá i vzpomínek syna Františka Čády.

Klíčová slova

Prof. František Čáda, péče o děti se specifickými potřebami, inkluze, segregace, speciální pedagogika

Anotation

The aim of thesis is to measure the contribution of prominent professor František Čáda for the formation of Czech special education in the context of 20th century to the present overlap.

The effort is based on archival materials processed to show František Čáda personal life, his public activity and importance for the development of Czech special education. The basis of the work consists of materials arising from the activities of František Čáda, correspondence, memoir literature, history and current knowledge of the published literature from the field pedopsychologie.

Finally, the thesis uses the memories of a son František Čáda.

Keywords

Prof. František Čáda, care for children with special needs, inclusion, segregation, speciál education

Souhlas

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 ŽIVOT FRANTIŠKA ČÁDY V ZRCADLE JEHO SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÝCH SNAH.....	12
2 STRUČNÝ SOUHRN VYBRANÝCH TEZÍ Z DÍLA FRANTIŠKA ČÁDY.....	20
2.1 Klasifikace péče o děti a mládež – kroky k její systematizaci	20
2.2 Akcent na rozvoj ušlechtilých vloh a mravnosti ve výchově	22
2.3 Pojetí péče o děti se specifickými poruchami ve společensko - historickém kontextu	24
3 NOVÁ ODBORNÁ PLATFORMA – „SJEZDY PRO SLABOMYSLNÉ A ŠKOLSTVÍ POMOCNÉ“	27
3.1 První český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné	27
3.2 Druhý český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné	29
3.3 Třetí český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné	30
3.3.1 Význam sjezdů.....	32
ZÁVĚR	34
POUŽITÁ LITERATURA	37
Monografie.....	37
Odborné časopisy	39
Prameny	39
Internetové zdroje.....	40
PŘÍLOHY	41
Seznam příloh.....	41
Příloha 1. František Čáda	41
Příloha 2. Rukopisné zápisy z přednášek, rok 1916.....	41
Příloha 3. Přehled péče o děti podle Františka Čády, rok 1916 .	41
Příloha 4. Ukázka materiálu pro výzkum dítěte, rok 1903.....	41
Příloha 5. Kresba dítěte vyššího stupně (11-14 let), rok 1903.....	41
Příloha 6. Upoutávka na Čádovy přednášky, rok 1911	41
Příloha 7. Úmrtní list Františka Čády, rok 1919	41
Příloha 8. Vzpomínka na otce, rok 1935.....	41
Příloha 9. Dobový leták, rok 1928.....	41
Příloha 10. Mravní výchova mládeže dorůstající, rok 1909.....	41
Příloha 11. Nástin moderní péče o slabomyslné, rok 1911	41
Příloha 12. Výsledky péče o slabomyslné, rok 1913	41
Příloha 13. Materiály k životu a dílu, rok 1909-1916	41
Příloha 1	42
Příloha 2	43
Příloha 3	44

Příloha 4	45
Příloha 5	46
Příloha 6	47
Příloha 7	48
Příloha 8	49
Příloha 9	54
Příloha 10	55
Příloha 11	56
Příloha 12	57
Příloha 13	58

ÚVOD

„Mám na mysli všeobecné vzdělání všech, kdo se narodili. Vzdělání ke všemu lidskému.“

Jan Amos Komenský¹

Odkaz osobnosti novodobé pedagogiky J. A. Komenského se ukazuje být stále nepřekonán i přes značné časové období, které od jeho tvorby uplynulo. Ovšem působivé je, že až nyní se zdá, že dostávají tyto vize prostor k realizaci. Cesta byla ale trnitá a bylo nutno mnoho obětavých, kteří se dokázali pro tyto myšlenky nadchnout.

V rámci celkové pedagogiky, zejména v současnosti, kdy se řeší otázky inkluze, nabývá speciální pedagogika zvláštního významu. Je tedy potřeba se podívat, jak se k tomuto tématu přihlásili odborníci na poli speciální pedagogiky.

Cílem této bakalářské práce bylo osvětlit podíl a zásluhu profesora Čády na vzniku a vývoji české speciální pedagogiky. Náš vývoj speciální pedagogiky do konce 19. století spíše představoval pedagogiku, jako směs nejrůznějších cizích vlivů, především západních. Ačkoliv pro výklad dějin naší pedagogiky resp. speciální pedagogiky má nesporný význam pedagogická činnost J. A. Komenského, ze kterého prof. Čáda čerpal.

Tato bakalářská práce časově vymezuje období, které je charakterizováno pronikavými politickými změnami. Vznikem dualismu, prosincovou ústavou a školskými zákony z roku 1868 a 1869, jimiž bylo skoncováno s konkordátem² a vytvořena poměrně pokroková školská soustava. Výklady zahrnují přehled téměř padesáti let dalšího vývoje a končí jeho násilným přerušением roku 1914.³

Období, která pak následovala, byla velmi bouřlivá a vznik samostatného státu v roce 1918 přinesl nové možnosti péče o postižené. Generace zanícených speciálních pedagogů budují organizační systém speciální výchovy, která se opírá o vlastní teoretická východiska. Tento slibný vývoj byl přerušen šestiletou nacistickou okupací. Poválečný vývoj se vyznačoval zvýšenou intenzitou péče, její další diferenciací a

¹ FUČÍKOVÁ, R. *Jan Amos Komenský*. Praha: Práh, 2008. ISBN 978-80-7252-219-4. s. 24 – 25.

² Konkordát byla smlouva mezi Rakouskem a Vatikánem z 18. srpna 1885, kde se rakouský stát zavazoval, že nebude měnit zákony, týkajících se otázek školských (Kopáč, 1968, s. 11)

³ KOPÁČ, J. *Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1876-1914*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1968.

vytvořením organizačního systému výchovy a vzdělávání, který zahrnul všechny kategorie postižených. Školský zákon o jednotné škole z roku 1948 zahrnul všechny školy pro postižené žáky do jednotného školského systému. Zároveň však přispěl k likvidaci soukromých, spolkových a charitativních zařízení. Toto opatření po celých následujících 40 let ovlivňovalo charakter speciální výchovy postižených dětí. Tato situace byla změněna odstraněním totalitního komunistického režimu. Od roku 1990 začínají postupně vznikat soukromá speciální výchovná a vzdělávací zařízení, zejména pro děti s kombinovanými vadami, o jejichž potřeby bylo zatím nedostatečně postaráno. Stále více se prosazuje způsob integrovaného vzdělávání postižených, který zároveň vytváří nutnost k nástupu speciální pedagogiky do praxe běžných škol.

Speciální pedagogika se jako vědní disciplína formovala poměrně dlouhé období, kterému předcházela praktická péče o postižené jedince. U nás začala být uznávána jako teoretický vědní obor koncem 19. a začátkem 20. století, kdy se pedagogické myšlení zaměřuje na celistvou osobnost dítěte a jeho vztahů a objevuje se nová disciplína s názvem pedologie. Nemálo dětí se i v té době vymykalo běžně přijatelným normám. Na ně se později začala orientovat pedopatologie, v níž se jako významná osobnost prosadil profesor František Čáda.⁴

Cílem snažení naší současné společnosti je eliminovat diskriminaci osob se zdravotním postižením, odstranit přetrvávající segregační přístupy. A právě profesor Čáda už na počátku minulého století vyzýval ke změně postojů k postiženým dětem, které byly až do té doby pro nedostatky a odlišnost z výchovy a vzdělání vyloučeny. Čádovo dílo je tedy těsně spjato s počátečním obdobím speciálně – pedagogického myšlení u nás.

Bohužel, mezera v přístupu ke komplexním informacím ohledně díla F. Čády je citelná a je velkým dluhem vůči němu.

⁴ SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

1 ŽIVOT FRANTIŠKA ČÁDY V ZRCADLE JEHO SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÝCH SNAH



Obr. 1
* 6. 4. 1865 Praha
† 14. 12. 1918 Praha

Profesor František Čáda se narodil do rodiny maloživnostenského krejčího v pražských Bubnech.⁵ Pětiletou obecnou školu navštěvoval v Holešovicích a poté v roce 1884 maturoval na staroměstském akademickém gymnáziu v dřívější Jindřišské, dnešní Truhlářské ulici. Ve studiu pokračoval na filozofické fakultě studiem filologie. Spolu s latinou a řečtinou studoval i filozofii a její dějiny. Klasická filologie prožívala spolu se slavistickou bohemistikou období rozkvětu. Čádovi se tak dostalo mnoha cenných podnětů pro příští pedagogickou činnost.⁶

Čáda absolvoval přednášky z psychologie a pedagogiky, kde na něj nejvíce působil Gustav Adolf Lindner (1828-1887; český pedagog, psycholog, sociolog a zakladatel pedagogiky jako vědy na české univerzitě). U Lindnera našel Čáda podnět ke studiu Jana Amose Komenského (1592-1670; poslední biskup Jednoty bratrské, český teolog, filosof, pedagog a spisovatel). Čádův pobyt na filozofické fakultě byl ukončen státními zkouškami a Čáda nastoupil jako středoškolský učitel na gymnázium v Truhlářské ulici, kde se vedle pedagogických povinností věnoval dalšímu studiu a osobní seberealizaci. Ke zmíněnému sebevzdělání náležely studijní cesty do ciziny, příprava článků do ročenek a almanachů a spolupráce s ostatními pedagogy.

Čádův obzor se velmi rozšířil studiem na pařížské Sorboně, kde se seznámil s Alfrédem Binetem (1857-1911; francouzský fyziolog a psycholog, autor škály pro měření dětské inteligence). Navštívil Binetovu psychologickou laboratoř. V této době také dochází ke změně v české psychologii a postupně i pedagogice, se snahou

⁵ Rozhovor s farářem Pavlem Semelou z farnosti sv. Gotharda v Bubenči, kde byl Čáda pokřtěn, autorka provedla dne 12. 4. 2011

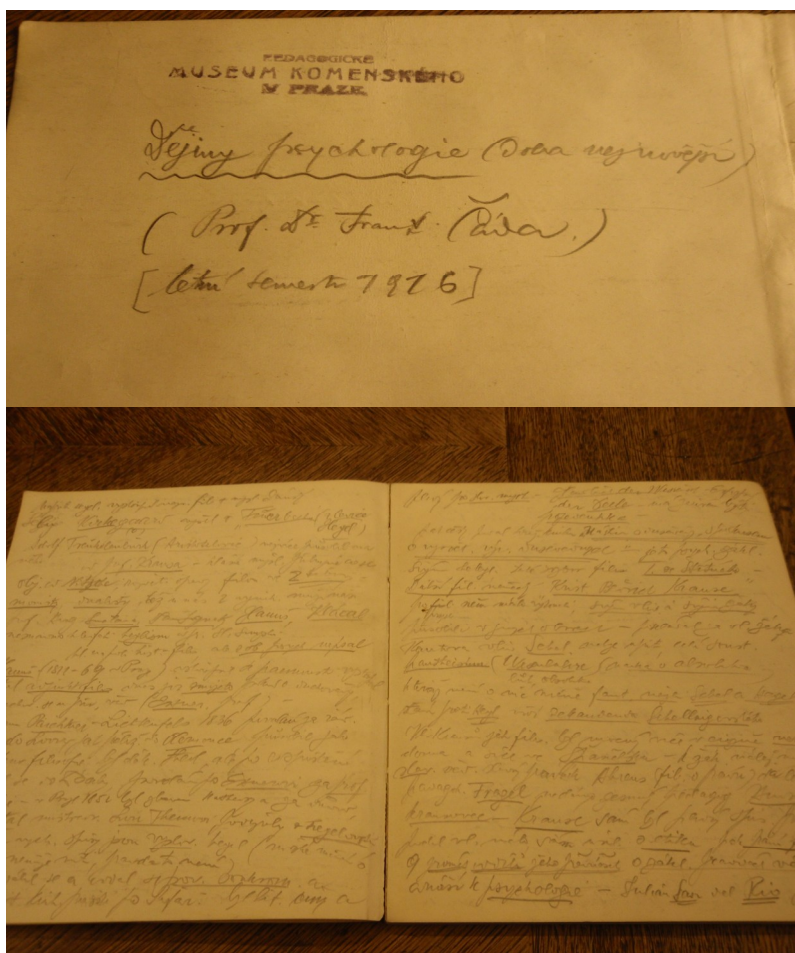
⁶ CACH, J. František Čáda mezioborové vztahy a experimenty. Praha: UK, 2000. ISBN 80-246-0026-9.

o budování pedopsychologie, jako mezičlátku řetězce psychologie – další vědní obory – pedagogika. Z Čády se stal jeden z neaktivnějších výzkumníků české vědy na sklonku 19. a počátku 20. století.⁷

Byl zván na vědecké konference a sympozia v Německu (Gissen 1904, Heidelberg 1908), ve Francii (Paříži 1900), v Belgii (Brusel 1911). Odtud také vyplývaly nové podněty k jeho další vědecké činnosti. Samotnou kapitolu představovalo i navázání osobních vědeckých kontaktů a přátelství, doprovázených vědeckou spoluprací.

V této době už Čáda přednáší na filozofické fakultě české univerzity dějiny filozofie, logiku a noetiku (noetika byla chápána jako část logiky, zabývající se teorií poznání), psychologii a estetiku. V roce 1905 byl Čáda jmenován mimořádným profesorem, v roce 1908 se stal ředitelem filozofického semináře a v roce 1912 byl jmenován řádným profesorem. Byl členem české vědecké komise pro učitelství na středních školách.

Čáda byl svým okolím v té době hodnocen jako vynikající učitel, který přitahoval studenty nejen rozsahem svých



Obr. 2

„Rukopisné zápisy z přednášek k dějinám psychologie posluchače Ing. Němce 1916“ – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

⁷ CACH, J. František Čáda mezioborové vztahy a experimenty. Praha: UK, 2000. ISBN 80-246-0026-9.

vědomostí, ale i laskavým přístupem s obdivuhodným klidem a jemným taktem. Hodnocení vyznělo jako příkladné pro všechny učitele. Někteří z bývalých studentů hovořili o harmonii vzdělance, otce a pomocníka sociálně i morálně utlačovaných. Čáda ohromoval rozsahem látky a spoluprací se studenty a byl hodnocen jako vynikající pedopsycholog se vztahem k dítěti, jeho vývoji a výchově.⁸

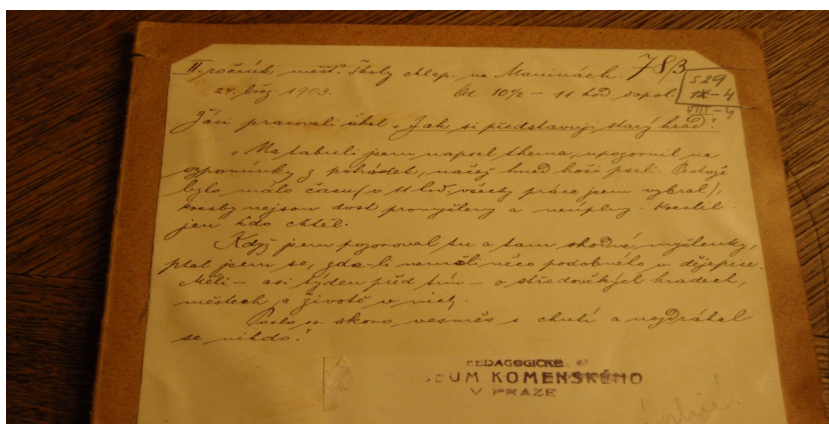
Tam také ústilo Čádovo dílo filozofické a psychologické.

Z již zmíněného mezinárodního sjezdu v Paříži v roce 1900 Čáda vytvořil rozsáhlé pojednání, kterým zahájil publikační činnost v České mysli (časopis vědecké revue Jednoty filozofické), a tím také byla počata redakční spolupráce s Františkem Drtinou (1861-1925; filozof, pedagog a reformátor školství) a s Františkem Krejčím (1858-1934; filozof, psycholog, pedagog a jedna z nejvýznamnějších postav kultury 20. století, profesor UK).

František Čáda si vážil pedagogické práce Karla Slavoje Amerlinga (1807 – 1884; lékař, pedagog, populizátor věd a český národní buditel). A z jeho pedagogiky vycházel v díle Amerlingovy názory pedagogické, kde nejvýše stavěl Amerlingovo přesvědčení ve výchově dětí abnormálních.

V roce 1902 se Čáda stává redaktorem *Pedagogických rozhledů*.⁹

V roce 1902 se také Čáda začal výrazně zabývat psychologickou problematikou, která již byla výrazně orientována pedopsychologicky. Šlo o novátorské pojetí této



Obr. 3

„Ukázka průvodního materiálu pro výzkum dítěte“ – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

⁸ Zápis z přednášek vedených prof. Čádou na Karlově univerzitě z oboru dějin psychologie od posluchače Ing. B. Němce, 1916.

⁹ *Pedagogické rozhledy*. Praha: Československá obec učitelská a Dědictví Komenského, 1888-1932.

problematiky. Zatím nebyl naznačený pedagogický zřetel zpracován metodologicky a obecně pedagogicky. Spíše se zatím jednalo o promyšlenou hypotézu. Příklon k pedagogické problematice měl následovat až po zhodnocení experimentálních šetření a na základě další literatury. Osobní setkání s dítětem a žákem, jeho poměry rodinnými, školskými i mimoškolskými, jeho vývojem i výchovou, bylo přitom mimořádně významným činitelem.¹⁰

Teze toho druhu byly naplňovány v obsáhlé studii Dětské kresby, kterou Čáda uveřejnil v Pedagogických rozhledech¹¹ (část programu pokrokové činnosti Dědictví Komenského, ryze učitelského nakladatelství). Od roku 1903 řídí Čáda v Rozhledech oddíl Pedopsychologie.

V letech 1903 až 1906 Čáda uspořádal v univerzitních kurzech přednášky o pedopsychologii a studiu dítěte, které navštěvovalo až 150 účastníků z řad učitelů. V té době Čáda upřednostňuje hnutí Skautingu, vedeného Antonínem Benjamínem Svojsíkem (1876-1938; pedagog a zakladatel českého skautingu). Zde Čáda vyzdvihuje důležitost tělesné výchovy.



Obr. 4

„Kresba dítěte vyššího stupně (11-14 let)“ – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

Čáda bedlivě sledoval zejména nedostatky v péči a výchově mládeže abnormální a opuštěné, tělesně a mravně zanedbané, nebo i zpustlé děti, kterým se nedostává potřebné výchovy. V roce 1908 zakládá Českou zemskou komisi pro ochranu dětí a péči o mládež. Tato komise přispěla k vybudování sociální instituce s činností informační, organizační a propagační a k udržování odborných ústavů.

¹⁰ Ukázka průvodního materiálu pro výzkum dětské kresby s vysvětlivky od učitelů.

¹¹ Pedagogický význam kreseb dětských. *Pedagogické rozhledy*, roč. 17 (1903/04), č. 1. s. 60.

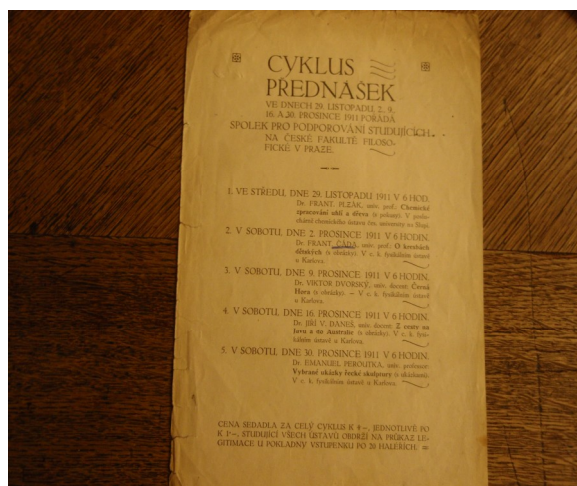
V roce 1909 se Čáda věnoval problematice převodu výsledku estetiky do oblasti vzdělávací a výchovné v hesle Umělecká výchova v VI. dílu Stručného slovníku pedagogického. Tento široký problém byl zatím zúžen na dětskou kresbu a její pedagogicko – psychologický význam, jenž by se mohl stát jednou z metod studia českého dítěte po stránce pedopsychologické. Čáda v této studii prokázal nejen znalost psychiky dítěte, ale i vztah filozofa, psychologa a nyní také pedopsychologa k základům novodobého pojetí vývoje a výchovy dítěte v předškolním věku a na přechodu k věku školnímu.

Čáda spolupracoval a udržoval styky s učiteli mimo Prahu, například při mapování díla Komenského a zvláště pak při rozboru Informatoria, kde věnoval pozornost především v účastném a usilovném pěstování dětského ducha. Poukázal na důraz, který se klade na tento věk se zřetelem k celoživotní kultivaci člověka.

O problematiku přiblížení díla Komenského se Čáda snažil i v letech 1909 – 1912. První Čádovou syntetickou prací, shrnující dosavadní činnost v oblasti pedopsychologické, byla studie Zkoumání dítěte.¹²

Ve věku 50 let je Čáda na vrcholu své vědecké i praktické činnosti, z níž nejdůležitější je uspořádání sjezdů v letech 1909 – 1913. Například v roce 1909 zahajoval I. Sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné.

V Praze přednášel v roce 1912 na sjezdu Osvětového svazu v Plzni a roku 1913 referoval na III. Sjezdu pro péči o slabomyslné a školství pomocné v Polské Ostravě.



Obr. 5
Upoutávka na Čádovy přednášky – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

¹² Cyklus přednášek pořádaný Spolkem pro podporování studujících na české fakultě filozofické v Praze v letech 1911.

V roce 1911 založil sdružení pro výzkum dítěte s názvem Pedologický ústav království hlavního města Prahy.¹³

V roce 1912 se stal profesor Čáda řádným členem České akademie pro vědy, slovesnost a umění. Byl členem i Královské české společnosti nauk a čestným členem Ruské společnosti experimentální pedagogiky.

Ve studii Vztahy mezi pedologií, hygienou a péčí o mládež z roku 1915, uvedl Čáda nově formulovanou problematiku pedologie do vztahů mezioborových, a to také s ohledem na školní a mimoškolní hygienu, a zejména na sociální úkoly. Šlo o první takto koncipované odborné pojednání, které zdaleka nemělo ráz odborný, nýbrž bylo zaměřeno k funkci v oblasti společenského meliorismu jako hledání východiska z krize společnosti a utrpení dětí a mládeže.¹⁴ V tomto pojetí pokračovaly články a studie z oblasti pedologie se zřetelem k poruchám u dětí a mládeže.

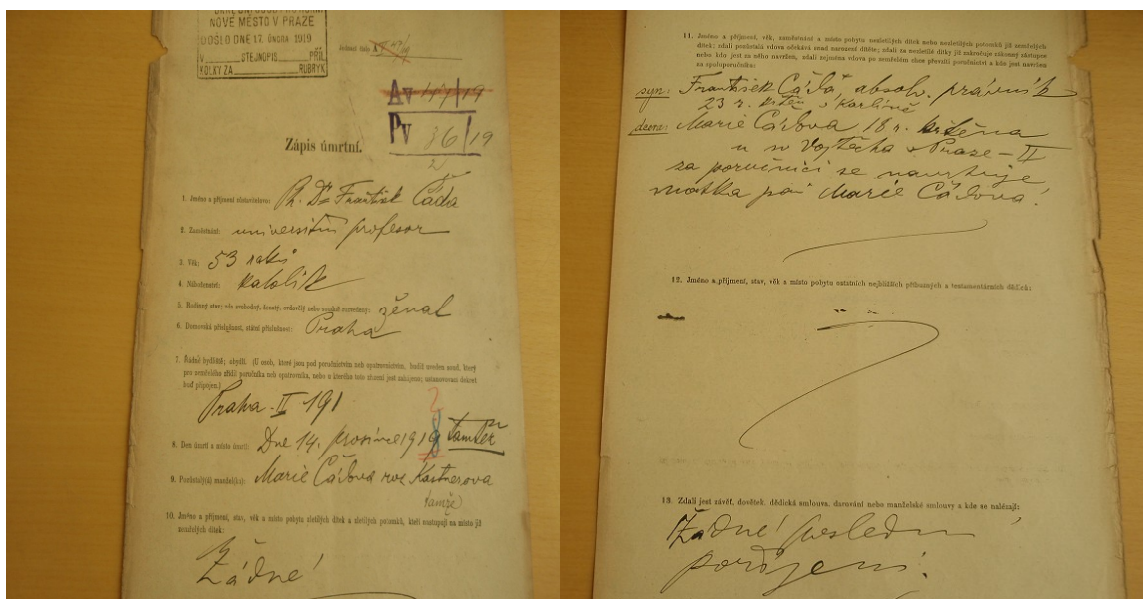
V roce 1914 vydal Čáda studii Výsledky péče o slabomyslné, kde shrnuje poznatky z oblasti defektologie, a to se zřetelem k poruchám u dětí a mládeže, týkajících se různého stupně mentálních retardací a jejich psychologického, sociálního a pedagogického usměrnění.

V roce 1918 vyšla publikace Rozpravy z psychologie dítěte a žáka, jednalo se o klíčovou publikaci, do které byla zařazena práce o pedometrických šetřeních, studie o pubertě a studie o abnormních jevech ve škole a o abnormních žácích. Publikace jako celek je považována za Čádovo konečné slovo v oblasti pedopsychologie a do značné míry i pedopatopsychologie a pedagogiky.

¹³ Spoluzakladatelem byl prof. MUDr. Jindřich Matiegka, RNDr. h.c., (1862 – 1941; český lékař a antropolog, profesor a rektor Univerzity Karlovy) a ředitel PhDr. Antonín Dolenský (1884 – 1956; vrchní knihovník knihovny Národního muzea, bibliograf, historik umění a publicista)

¹⁴ CACH, J. František Čáda mezioborové vztahy a experimenty. Praha:Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-246-0026-9.

Konečné slovo potud, pokud žil. Plány byly větší, dalekosáhlé.¹⁵



Obr. 6

„Úmrtí list Františka Čády“ – ukázka z uložené dokumentace v Pozůstalostním spisu č. A V 47/1919 F. Čády z fondu Okresního městského delegovaného soudu pro Horní Nové Město pražské

Profesor Filozofické fakulty české univerzity, jehož celoživotní dílo překonalo předválečnou a válečnou dobu, zemřel 14. prosince 1918 v Praze.¹⁶

Čáda je velice významnou osobou ve vývoji českého pedagogického myšlení, i když od jeho smrti uplynulo téměř 100 let. Jeho podněty a příspěvky k poznání dítěte a jeho výchovy jsou důležitým článkem mezi minulostí a dneškem. Některými svými myšlenkami předstihl století, ve kterém se narodil a žil.

Díky badatelské činnosti v oblasti poznání dítěte a žáka po stránce psychologické, sociální a fyzické, osvětlením toho, kdo je předmětem výchovy a postupu, jak se výchova koná, se zasloužil o výstavbu pedagogiky jako samostatné vědy. Zde měl vytyčené dva opěrné body:

1. prvním bodem bylo studium v oboru filozofie a pracemi pedopsychologickými (dnes bychom to nazvali multidisciplinárním oborem)

¹⁵ CACH, J. František Čáda mezioborové vztahy a experimenty. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-246-0026-9.

¹⁶ Pozůstalostní spis č. A V 47/1919 z fondu Okresního městského delegovaného soudu pro Horní Nové Město pražské, uložený v Archivu hlavního města Prahy na Chodově.

2. druhým opěrným bodem bylo Komenského dílo pedagogické (Komenský má řadu postřehů o vývoji dětské mluvy, o hravosti, umělecké tvořivosti, napodobivosti a hlavně o vadách dětské povahy).

Pedagogice dávají tyto poznatky vědecký charakter a pedagogika o ně opírá své stanovení obecné sociálně psychologické zákonitosti výchovy. V tom je správné vymezení pedagogiky jako vědy. Čáda podporoval myšlenku rukodělného vyučování, tvořivosti dítěte, která byla důležitá pro rozvoj motoriky.

Čáda se tedy stal zakladatelem všestranného výzkumu dítěte a nauky o dítěti. Jako první zdůvodnil zvláštnosti dospívání mládeže. Nově osvětlil význam tělesné výchovy a vyložil potřebu sledování tělesného vývoje žactva a lékařských prohlídek mládeže. Všechny tyto úkoly chápe Čáda jako zájmy společnosti a vyžaduje zřízení všestranného poradenství pro mládež až po volbu povolání.¹⁷

¹⁷ KREJČOVÁ, M. *František Čáda. Výběrová bibliografie*. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského, 1971.

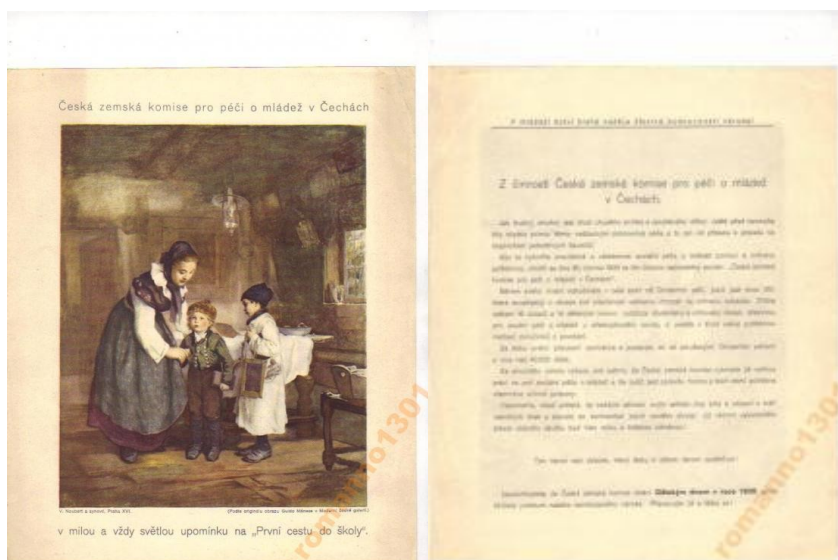
2 STRUČNÝ SOUHRN VYBRANÝCH TEZÍ Z DÍLA FRANTIŠKA ČÁDY

Z předchozího textu je patrný nebývale široký záběr odborné problematiky profesora Čády ve vztahu k péči o děti se specifickými potřebami. Je vhodné vyzdvihnout jeho klasifikaci péče o děti a mládež, z nichž jedna kategorie se dotýká právě „abnormální péče“. Se zájmem o:

- jeho klasifikaci
- zdůraznění specifík objektu výchovy (koho chceme vychovávat)
- systematický přístup k péči o děti se specifickými poruchami

2.1 Klasifikace péče o děti a mládež – kroky k její systematizaci

20. století se mezi jinými charakteristickými rysy vyznačuje zvýšenou pozorností zaměřenou na péči o děti a mládež. Stále širší okruh obyvatelstva zajímala ochranná a záchranná péče a výchova dětí. Za tím účelem vznikaly české spolky a sdružení v čele s největší korporací Českou zemskou komisí pro ochranu dítek a péči o mládež v království českém.¹⁸



Obr. 10

„Dobový leták České zemské komise pro péči o mládež“ - <http://aukro.cz/letak-ceska-zemska-komise-pro-peci-o-mladez-1928-i1591631486.html#gallery>

¹⁸ V roce 1904 začaly fungovat Okresní komise pro péči o mládež, které pečovaly o opuštěné a osiřelé děti. Činnost těchto komisí koordinovala od roku 1908 Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Bylo to sdružení dobrovolníků různých oborů. Po vzniku Československé republiky byla přejmenována na Zemské ústředí péče o mládež.

V té době si i profesor Čáda pokládá otázku, je-li ochrana dětí a mládeže tak nedávného data, a proto zkoumá péči i v dřívějších dobách. Péče o děti a mládež vznikla z elementárních potřeb zachování rodu, potřeb sociálních, politických a duchovních, kdy se tato péče měnila, rozvíjela a zdokonalovala.

Každá doba a každá společnost si vyvíjí péči o děti mládež podle své potřeby.

„A proto možno snadno pochopiti, proč za této doby jest péče o dítě a mládež nutnějším, naléhavějším úkolem všech činitelů než za dob dřívějších, proč péče o mládež za dnů našich stala se a stává předně stále rozsáhlejší, proč zaměstnává větší kruh veřejných činitelů i soukromých pracovníků“¹⁹

Profesor Čáda upozorňuje na dřívější zasahování do zájmů a práv soukromých, která dříve byla pokládána za nedotknutelná.²⁰

Čáda učinil kroky i na poli systematizace péče o děti. Toto jeho rozdělení platí v zásadě i dnes a bylo dále rozpracováno např. Milošem Sovákem (1905 – 1989; lékař, profesor UK, zakladatel československé logopedie a tvůrce logopedické teorie i praxe).²¹

Náhradní ochrannou péčí a výchovou dbáme o zachování a co možná všestranné zdokonalení generací příštích. Pečujeme-li o děti, pečujeme o budoucí pokolení. Péče o dítě je součástí sociální péče. Lidská společnost by měla chránit a pečovat o všechna svá individua normální, abnormální i ohrožená. Konečného bodu moderní péče o mládež lze docílití socializací veškeré péče, budit vědomí povinnosti ke společnosti u každého jedince.²²

¹⁹ ČÁDA, F. *Péče o děti a mládež*. Praha: vlastní náklad, 1916, s. 8.

²⁰ ČÁDA, F. *Péče o děti a mládež*. Praha: vlastní náklad, 1916.

²¹ SOVÁK, M.: *Nárys speciální pedagogiky*. 6. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

²² ČÁDA, F. *Péče o děti a mládež*. Praha: vlastní náklad, 1916.

Klasifikace péče o děti podle Františka Čády

Normální	ve věku: 1. nejútlejším (do 1. r.) 2. předškolním (do 6. r.) 3. školním (6. – 14. rok) 4. po školním (dorost, 14. rok – 24. rok)		
Ohrožené	<ul style="list-style-type: none"> • nuzné • žebravé • osiřelé • nemanželské • opuštěné • vykořisťované • týrané • mravně ohrožené • národnostně ohrožené 		
Abnormální	a) dočasně choré b) trvaleji abnormální	A tělesně	<ul style="list-style-type: none"> • rachitiky • mrzáky • skrofulosní • tuberkulosní • nedosmyslné: <ol style="list-style-type: none"> 1. slepé 2. hluché a hluchoněmé 3. slepohluchoněmé 4. nezhojitelně choré
		B nervově a duševně	<ul style="list-style-type: none"> • nervósní • epileptické • kretény • opožděné • choromyslné • slabomyslné
		C mravně zpustlé	<ul style="list-style-type: none"> • prostitující se • provinilé • zločinné

(Čáda., 1916. s. 16)²³

2.2 Akcent na rozvoj ušlechtilých vloh a mravnosti ve výchově

Jedním z významných aspektů výchovy je mravní výchova a rozvoj ušlechtilých vloh každého jedince, jedince se specifickými potřebami nevyjímající. Je zřejmé, že základ k výchovným výsledkům v tomto směru je nutno položit v raném věku. Čáda při tom akcentuje ve výchově rozvíjení ušlechtilých vloh jak tělesných, tak duševních.

²³ ČÁDA, F. *Péče o děti a mládež*. Praha: vlastní náklad, 1916, s 16.

Rozlišujeme výchovu:²⁴

- a) na pravidelnou – poskytovaná vlastní rodinou dítěte
- b) péči nápomocnou a náhradní, v případě, že rodina pravidelnou péči o dítě nevykonává

Při výchově dbáme dobrých stránek dítěte, na ty klademe váhu a ty se snažíme rozvíjet, snažíme se tolik nepřihlížet k vadným stránkám. V této tezi lze vysledovat premisu dnešního pojetí kompenzace.

Čádovo dělení výchovy je následující:

1. výchova k sebevýchově – nejpodstatnějším znakem každé dobré výchovy je, že má vést k sebevýchově
2. výchova pro společnost – výchova má co nejdokonaleji a nejplněji připravit a vzdělat jedince tak, aby mohl být opravdu platným členem lidské společnosti a v ní se zdárně uplatnit
3. správná výchova hledí k různosti povah – s každým dítětem je nutno zacházet přiměřeně k jeho individualitě
4. výchova souladná (harmonická) – dokonalá výchova harmonicky pěstuje ducha i tělo. Nebude jednostranně ulpívat ani pouze na pěstování těla nebo ducha, ale nebude zanedbávat žádné stránky, aby výsledkem byl co nejvzdělanější a nejušlechtilější duch v co nejzdatnějším těle
5. výchova ke skutečnému životu – pravá výchova je vedena ke skutečnému životu
6. výchova na základě náležité znalosti dítěte

„Výchova a výuka kohokoliv předpokládá především všestrannou a důkladnou znalost toho, koho chceme vychovávat a vést k rozvoji jeho vloh, schopností a sil, k rozvoji a vývoji odpovídajícímu zásadám mravním. (zvýrazněno autorkou)

²⁴ ČÁDA, F. *O výchově*. Praha: Melantrich, 1920.

Proto také studium dítěte jest jediná a nevyhnutelná cesta, kterouž výchova a výuka jeho může dospěti k cíli, dodělati se úspěchů opravdových a zdaru skutečného.²⁵

Tuto cestu ukazuje vědecká nauka o dítěti paedologie, která v užším smyslu všestranně a úplně studuje tělesnou stránku dítěte, její vývoj, vlastnosti a zvláštnosti, jak u dítěte normálního a zdravého, tak u dítěte chorobného a abnormálního.

Druhá nauka paedopsychologie se zabývá studiem duševní stránky u dítěte. Studuje vývoj psychického života, jeho vlastnosti, znaky, zákony a zvláštnosti a opět, jak u dítěte normálního a v normálních stavech, tak i ve stavech odchýlných, chorobných a u dětí abnormálních. Abnormálními se rozumí děti např. zmrzačené, slepé, slaboduché, hluchoněmé. Normální dítě nemá žádnou tělesnou vadu, má neporušený zrak i sluch, naučí se včas chodit a mluvit, má schopnost se ve škole učit číst, psát a počítat.²⁶

V základě vnímání výchovy u Čády si uvědomujeme, že výchova o postižené musí mít svá specifika. V citované definici zvýrazněně podtrhujeme myšlenku Čády v přístupu k postižením (je potřeba přistupovat jinak). I v jeho výchově se v bodě 6. objevuje důraz kladený na základě náležité znalosti dítěte.

2.3 Pojetí péče o děti se specifickými poruchami ve společensko - historickém kontextu

Čáda především zdůrazňoval nutnost péče o děti slabomyslné. Čáda poznal, že i slabomyslní jsou přístupni k výchově, že jsou schopni i určitého stupně vzdělání pod vedením znalců speciální výchovy. Cílem péče o slabomyslné je chránit individua slabomyslná, učinit z nich co možná platné členy společnosti. Péče o slabomyslné není pouze přikázaná láskou k bližnímu, ale je povinností celé společnosti. Je nutné usilovat o socializaci ochrany dětí a péče o mládež slabomyslnou a nenechávat tuto péči jako dříve jen v kompetenci rodiny a příbuzných.

²⁵ ČÁDA, F. *O výchově*. Praha: Melantrich, 1920, s. 14.

²⁶ ČÁDA, F. *O výchově*. Praha: Melantrich, 1920.

„Výsledky péče o slabomyslné jsou součástí výsledků péče o individua abnormální a slabá vůbec. Problém o nějž tu jde, jest totiž mnohem většího rozsahu a jest obecného dosahu a zní: jak využití všech předností každého individua a dovésti je na nejvyšší možný stupeň vývoje a spolu co možná upozaditi všechny slabosti a vady, bez nichž není žádné individuum a zabrániti jejich neblahým výsledkům i zhoršování, pokud to vůbec možno. Toť jádro, chcete-li veškeré sociální pedagogiky i sociální politiky v pravém slova smyslu.“²⁷

Základní východiska Čádova přístupu ke specifickým potřebám vychovávaných dětí:

1. péče o slabomyslné je povinností, nikoliv laskavostí nebo milostí
2. terapeutický a pedagogický přístup, snaha o jejich léčení a výchovu
3. péče poškolní a poustavní

Čáda nalézá ohromné rozdíly mezi slabomyslnými, kteří vyrůstají bez přiměřené výchovy a mezi těmi, kteří se účastní speciální výchovy. Zde také Čáda upozorňuje na vzorné podmínky, které panují v Ernestinu²⁸ nebo v Královehradecké výchovně.²⁹ Právě zde si všímá velkých pokroků, kterých chovanci dosahují.³⁰

²⁷ ČÁDA, F. *Výsledky péče o slabomyslné*. Praha: vlastní náklad, 1914, s. 19.

²⁸ 17. 6. 1871 byl v Praze v Karlově ulici založen Ústav idiotů Spolku paní sv. Anny v Praze. Jméno Ernestinum získal až v roce 1898 podle předsedkyně Spolku sv. paní Anny Arnoštky Auerspergové. Zakladatelem byl Karel Slavoj Amerling, který zde působil jako jeho ředitel až do smrti v roce 1884.

²⁹ V roce 1910 se v Praze konala schůze Komise pro ochranu dětí a péči o mládež v Království českém a na základě jednání byla sepsána smlouva s touto komisí a městem Hradec Králové. Město zde zřídilo Chlapeckou výchovnu pro méně nadané a lehce slabomyslné hochy a pro ty, u kterých se rodičovská a školní výchova nesetkávala s úspěchem. Chlapecká výchovna měla dvoutřídní obecnou školu pro lehce duševně postižené chlapce a pokračující školu pro starší chovance, kteří zde mohli získat výuční list v oborech krejčí, obuvník, truhlář a zahradník.

³⁰ ČÁDA, F. *O výchově*. Praha: Melantrich, 1920.

Všechny tyto problémy byly řešeny na sjezdech pro péči o slabomyslné a školství pomocné, kde také byly shrnuty výsledky této péče následovně:

1. mezi veřejností se šíří pochopení pro tuto péči
2. mizí předsudky rodičů vůči pomocným školám
3. v trestním zákoníku se bude přihlížet k osobám slabomyslným
4. ve vojenské službě se bude brát zřetel k vyskytující se slabomyslnosti
5. rozvíjí se teoretické studium a výtěžků se využívá terapeuticky a pedagogicky
6. přibývá ústavů pro slabomyslné a pomocných škol (zdokonalují se i ti, kteří v nich pracují)
7. ústavy a školy plní dobře svá poslání a mohou se pochlubit úspěchy chovanců

Kromě systematického přístupu ke klasifikaci péče o děti je tento přístup u Čády patrný i v rozvoji péče o děti se specifickými potřebami. Vymezuje východiska svého přístupu a třídí výsledky, jichž bylo v dané oblasti již dosaženo. Zejména upozorňuje na měnící se názor veřejnosti a rodiny, věnuje pozornost teoretickým základům problému a popisuje institucionalizaci péče o děti se specifickými potřebami.

„Známo jest, že zákony naše přikládají pojmu pomocné školy dosud širší význam než za dnešní doby se ujal, a než napořáde víc a více se ustaluje. V onom širším smyslu pomocnou školou resp. třídou rozumí se každá škola nebo třída, kterou v jakémkoli léčebném nebo odborném ústavě dětem určeném jest nutno zříditi.“³¹

³¹ ČÁDA, F. *Lékař a pomocná škola*. Praha: vlastní náklad, 1914, s. 3.

3 NOVÁ ODBORNÁ PLATFORMA – „SJEZDY PRO SLABOMYSLNÉ A ŠKOLSTVÍ POMOCNÉ“

Jméno profesora Františka Čády je spojeno především s uspořádáním tří sjezdů pro péči o slabomyslné a školství pomocné. Sjezdy byly vyvolány potřebou diskuze nad velmi ožehavým tématem, kde bylo zapotřebí setkání zainteresovaných odborníků, při nichž by byla témata diskutována v jejich plné šíři a hloubce.

Sjezdy měly dvojí roli, teoreticko-vědeckou a propagačně-praktickou.

Teoreticko-vědecká role spočívala v tom, že se zde účastníci mohli seznámit s novými trendy v péči o slabomyslné, s výsledky vědeckého bádání v dané oblasti.

Propagačně-praktická stránka sjezdů hrála největší roli hlavně u prvních sjezdů. Organizátoři totiž rozesílali pozvánky na konference učitelům pomocných i normálních škol, lékařům, vědeckým pracovníkům v oboru, ale i úředníkům státní správy.

Sjezd vždy doprovázela výstava prací slabomyslných jedinců (jejich výrobky, slohové práce, ukázky písma, fotografie...), byly zde vystaveny i pomůcky pro ošetřování, vyučování... Výstavy doprovázející sjezdy byly pak přístupné i veřejnosti a bylo o nich referováno v tisku. Tím vším organizátoři chtěli zvýšit informovanost široké veřejnosti o otázce péče o slabomyslné a jejím významu.

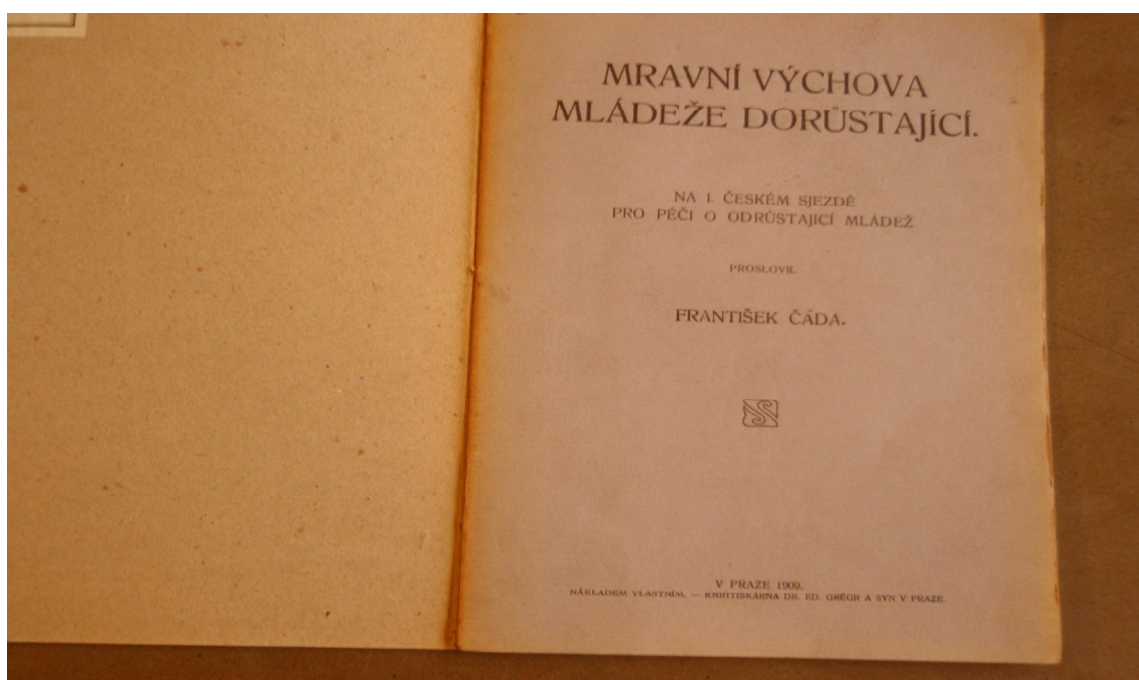
3.1 První český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné

První český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné se konal v Praze dne 27., 28. a 29. června roku 1909. Zúčastnilo se ho 550 delegátů a obsahoval 30 přednášek na třech sjezdových dnech. Čtvrtý den byl věnován návštěvě a prohlídce Ernestina.

Nutnost uspořádání sjezdu se zdůvodňovala naprostým nedostatkem pomocných tříd. V českých zemích bylo tehdy mnoho tisíc slabomyslných, jimž se nedostalo přiměřeného vzdělání a potřebné výchovy.³²

Sjezd měl velký úspěch, součástí sjezdu byla i výstava prací pomocných škol a ústavů pro slabomyslné. Na tomto sjezdu byly stanoveny čtyři základní požadavky:

1. socializace (aby si společnost vzala jedince pod svůj patronát, aby stát zřizoval školy s povinnou docházkou)
2. oprávněnost péče o postižené
3. péče poškolní a poustavní
4. prevence a profilace (předcházet postižení, práce s rodiči)



Obr. 11

„Prvý český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné (Praha, 1909), *Mravní výchova mládeže dorůstající*“ – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

Obsah sjezdů se postupem doby měnil, na prvním ještě František Čáda musel vysvětlovat význam péče o slabomyslné. Ve své úvodní přednášce nazvané Význam péče o slabomyslné vysvětloval, že je v zájmu zdravých jedinců, aby slabomyslní byli

³² EISOVÁ, A. *Kapitoly z dějin psychopedie*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

vychovávání. Pokud jsou ponecháni sami sobě, vyrůstají z nich často jedinci páchající trestnou činností nebo prostitutky, jimž se rodí opět postižené děti. Ale jsou-li slabomyslní vychováni v ústavu nebo v pomocné škole a je-li jim věnována náležitá péče, nejen že neškodí společnosti, ale mohou být i užiteční. K vychovávání slabomyslných je nutné znát zásady, principy a metody pedagogiky normálních škol. Ze studia dětí postižených je však také možno čerpat mnoho poznatků i pro výchovu dětí bez postižení.

„Výchova musí snažiti se ovšem pokolení mladší přivést dál, než bylo pokolení dřívější, musí směřovati vždy výš a nade všednost i rmut současného života, ale nesmí nestavět se na skutečnou půdu jeho, nesmí chovance vzdalovati, odcizovati skutečnosti.“³³

3.2 Druhý český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné

Druhý sjezd byl uspořádán v Brně ve dnech 29. a 30. září roku 1911.

Cílem druhého sjezdu byla opět propagace péče o slabomyslné a bylo zvláště upozorněno na nutnost zřizovat pomocné školy a ústavy na Moravě.

Na sjezdu bylo 450 účastníků a ve dvou sjezdových dnech bylo předneseno 25 přednášek s tematikou pedagogickou, lékařskou a právní.

Čáda na sjezdu nastínil koncepci nastávajícího období skutečné realizace péče o slabomyslné a odlišil je od období předchozího, které bylo ve svém významu přípravné a propagační.

Cílem péče obou období je podle Čády snaha o zapojení slabomyslných do lidské společnosti podle jejich možností. Tato péče má být soustavná, trvalá a vydatná.

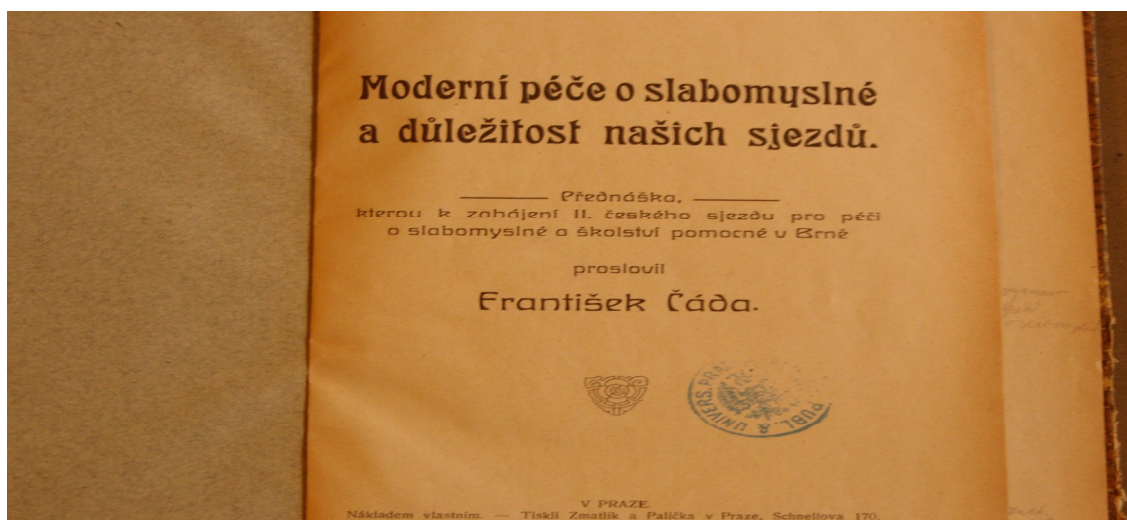
Na dalších sjezdech už František Čáda utvrzoval své kolegy ve vytrvalosti: „Včas začít s výchovou a neustávat. Tot' heslo, jímž se řídí moderní péče“.³⁴

Všeobecně se tu již nediskutovala otázka nutnosti výchovy. Spíše se probíraly nové úkoly a mezery v péči o slabomyslné. Jednou takovou mezerou byla pouštavní a

³³ ČÁDA, F. *O výchově*. Praha: Melantrich, 1920, s. 13.

³⁴ ČÁDA, F. *Moderní péče o slabomyslné a důležitost našich sjezdů*. Praha: vlastní náklad, 1912, s. 2.

poškolní péče. Všichni se shodli na tom, že je nutné, aby slabomyslní mohli své získané schopnosti buď rozvíjet, nebo alespoň udržet i po skončení povinné školní docházky. Východisko viděli v pokračovacích školách nebo v hospodářských koloniích, kde by slabomyslní mohli pracovat.



Obr. 12

„Druhý Čádův sjezd (Brno, 1911), Nástin moderní péče o slabomyslné“ – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

3.3 Třetí český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné

Třetí český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné se konal 5. a 6. října roku 1913 v Ostravě. Byl proto částečně zaměřen na Slezsko. Nedílnou součástí sjezdu byla opět výstava prací žáků pomocných škol a chovanců ústavů pro slabomyslné.

Na ostravský sjezd přijalo pozvání 685 účastníků z řad lékařů, pedagogů, právníků a jiných pracovníků z řad péče o mládež. Účastníci apelovali na zřízení prvního ústavu pro slabomyslné ve Slezsku, neboť zde ještě žádný neexistoval. Všichni zároveň souhlasili s nutností zvýšit počet ústavů a pomocných škol.

Zatím co na prvním sjezdu František Čáda musel vysvětlovat význam péče o slabomyslné, v zahajovací přednášce třetího sjezdu už shrnul výsledky péče

o slabomyslné a seznámil veřejnost s řešením otázky pomocných škol , která byla shrnuta do těchto bodů:

„1. Děti jsou schopny vstoupiti do učení a samostatně se vyživovati. Je dobré pokračovati v pokračovací škole pomocné, kde budou nabyté vědomosti opakovány, upevněny a rozšířeny o vědomosti související s příslušným řemeslem či povoláním.

2. Děti jsou částečně schopny vydělávati, ale nejsou schopny se vyučit. Je třeba je umístit v pracovním táboru vzdělávacím.

3. Děti neschopné nejsou úplně ztraceny, ale mohou rozvíjet síly tělesné a duševní, byť i nepatrně a je třeba využít jejich sil ve zvláštních pracovních koloniích, kde jsou zaměstnány především pracemi zahradnickými.

4. Děti, které jsou jakékoliv práce neschopné, (tedy těžce slabomyslné), nepatří do pomocných škol, ale do ústavů.

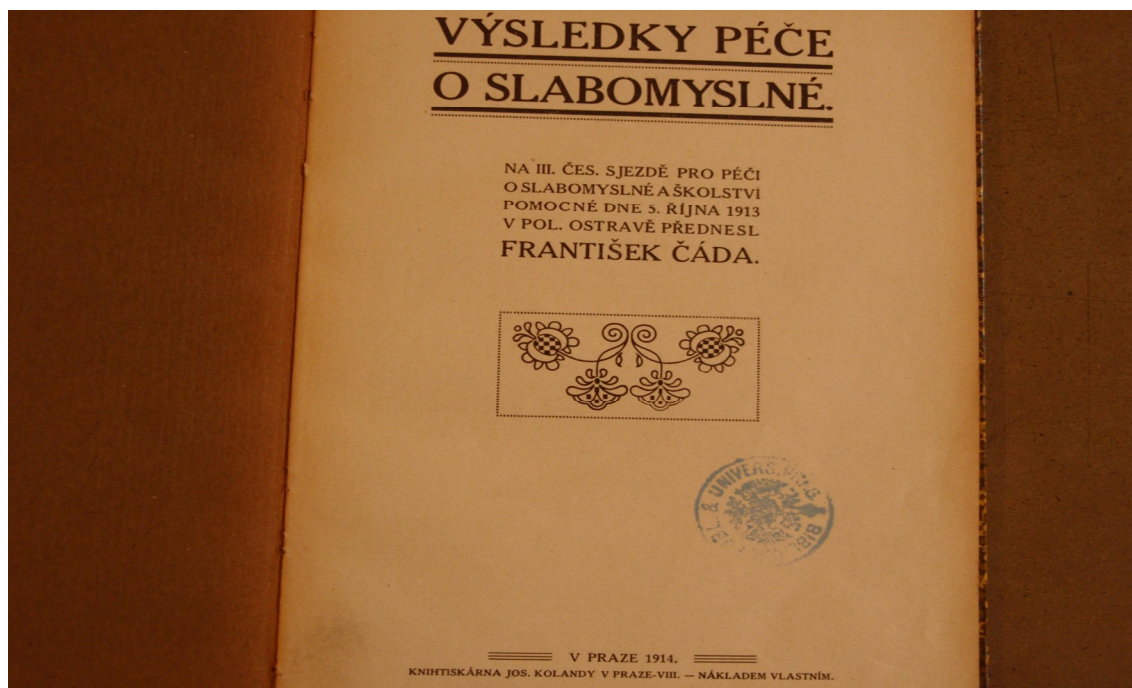
Pomocná škola je svou podstatou kvalitativně jiná, má své vlastní cíle, své zvláštní požadavky. Chovanci mají skutečnou průpravu do životního povolání, mají nezbytný výcvik manuálních zručností a jsou na své povolání dobře připravováni.“³⁵

Čádovy návrhy na koncepci péče o slabomyslné vycházely ze znalostí odborníka a z hlubokého přesvědčení o správnosti řešení a z optimismu. Jeho poznání dalšího kvalitativně jiného stadia péče o slabomyslné, ještě v době, kdy ani nejzákladnější organizační stránky nebyly zajištěny, svědčí o kvalitách autora a schopnostech koncepčního myšlení.

Velmi pokroková je jeho myšlenka prevence a profylaxe slabomyslnosti. Čáda věřil v pokrok lidského rozumu, v pokrok vědy a hlavní směry péče viděl v tom, že její prvopočátek je v zabraňování vzniku slabomyslnosti všemi prostředky.³⁶

³⁵ ČÁDA, F. *Výsledky péče o slabomyslné*. Praha: vlastní náklad, 1914, s.7.

³⁶ EISOVÁ, A. *Kapitoly z dějin psychopedie*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.



Obr. 13

„Třetí Čádův sjezd (Polská Ostrava, 1913), *Výsledky péče o slabomyslné*“ – ukázka z uložené dokumentace v Muzeu J.A. Komenského ve Valdštejnské ulici v Praze

3.3.1 Význam sjezdů

Sjezdy zdůraznily nutnost těsné spolupráce učitelů, lékařů a rodičů. Dokumentovaly pozitivní výsledky výchovné práce pomocných škol, měly velký propagační význam a přispěly k seznámení veřejnosti s důležitostí budování pomocného školství u nás.

Vedle rozhodujícího podílu na organizaci uvedených sjezdů má profesor Čáda velký význam jako jeden ze zakladatelů českého pedologického ústavu v Praze, který zahájil svou činnost v roce 1910 a stal se hlavním centrem vědeckého výzkumu dětí zdravých i úchylných.³⁷

Iniciativa profesora Čády v podobě konaných sjezdů potvrdila inovativnost jeho přístupu k řešení problematiky péče o děti se specifickými potřebami, která byla adekvátní tehdejší době.

³⁷ RENOTIEROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP, 2006.

Přirozené prostředí nebylo schopno dostatečným způsobem reagovat na specifické potřeby slabomyslných, proto institucionalizace jejich péče se zdála být tím správným řešením daného problému.

„Ošetřující a vychovávající slabomyslná individua v ústavech pro ně zřízených a ve školách pomocných, plníme nejen příkaz lásky k bližnímu, příkaz humanity, ale prospíváme mnohonásobně i individuím normálním, prospíváme svému potomstvu, sobě samým. Kdo otvírá ústav a školu pro slabomyslné, zavírá žaláře.“³⁸

³⁸ ČÁDA, F. *Výsledky péče o slabomyslné*. Praha: vlastní náklad, 1914, s. 3.

ZÁVĚR

Dnes se často dává za pravdu tomu názoru, že je považována za bohatou ta společnost, která se dokáže systémově postarat o své slabší členy. Mezi ně bezesporu patří právě děti a mládež se specifickými potřebami. A podíváme-li se například na aktuální dokumenty EU, jsou mezi hlavními cíli zmiňovány otázky zamezování chudoby v nejširším slova smyslu, která v sobě zahrnuje inkluzi dětí a mládeže se specifickými vzdělávacími potřebami.³⁹

Současný přístup o mentálně postižené je ve většině zemí zajištěn jednak státem, jednak činností nestátních struktur. Výchova a vzdělávání jedinců s mentální retardací má směřovat k maximálnímu rozvoji jejich osobnosti s přihlédnutím k možnostem vyplývajících z jejich postižení. Výsledkem má být co nejvyšší stupeň společenského a pracovního uplatnění, tedy socializace v maximální možné míře. Nejdůležitějším prostředkem socializace osob s mentální retardací je integrace. Integrace je naprosté zapojení a plné splynutí defektního jedince se společností zdravých, a to ve výchově a vzdělání, v pracovním uplatnění i ve společenském soužití.

Jde především o vědomé a záměrné odstraňování bariér, které se vytvořily mezi zdravou populací a populací jedinců s mentálním postižením.

Jak to, že dnešní přístup je diametrálně odlišný od řešení navrhovaných profesorem Čádou? Znamená to, že se mýlil nebo odborně problematiku dostatečně nezpracoval?

Lze konstatovat, že oba přístupy jsou poplatné svému společensko-historickému kontextu. V rámci společensko-historického kontextu si musíme uvědomit, že je velmi významným parametrem ekonomická vyspělost země, v níž bude příslušný přístup uplatňován.

³⁹ „Komise navrhuje pět měřitelných cílů EU na období do roku 2020, které tento proces povedou a které budou převedeny do vnitrostátních cílů v následujících oblastech: zaměstnanost, výzkum a inovace, změna klimatu a energie, vzdělávání a boj proti chudobě. Představují směr, kterým se musíme ubírat, a také měřítko našeho úspěchu.“

Strategie Evropa 2020 [on line] [cit. 11. června 2011] Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/4ks_evropa2020.pdf>.

Ve státech EU můžeme hovořit o adekvátnosti přístupu „inkluze“ dětí se specifickými potřebami, ale naopak v případě zaostalých zemí nebo regionů se bude jevit vhodnější Čádův přístup. To znamená vytvořit speciální podmínky pro děti se specifickými potřebami, například „segregací“ v ústavech, protože jejich přirozené prostředí jim není schopno poskytnout potřebnou péči.

Čáda byl prvním specialistou ve vývoji české pedagogiky, prověřoval teze vědy experimentální činností. Z Čádova odkazu se prosazuje zejména vztah k dítěti a mládeži a jejich výzkumu. Jeho mezioborový přístup k této problematice a komplexnost řešení je aktuální především dnes. Čádův celistvý a integrující pohled na dítě zdravé, nemocné i trpící, na jeho vzdělání, výchovu a reedukaci je nadčasový a my tyto myšlenky dnes uplatňujeme v individuálním přístupu k osobám se speciálními potřebami i bez nich. Ovšem on je uplatňoval v kontextu doby, ve které žil.

Kompletací materiálů pro účely této práce se ukázalo, že takto souhrnné dílo by nebylo možné, pokud by osobnost autora nebyla široce vzdělaným znalcem společenských věd a vědcem, který si uvědomoval význam pokrokových tradic.

Přehlédneme-li celou dosavadní činnost prof. Čády, nemůžeme si nepovšimnout všestrannosti, hloubky a účinnosti jeho působení v českém veřejném životě. Je jedním z nejlepších myslitelů té doby (jako učitel, průkopník nových směrů i nadšený organizátor).

Čádovi šlo zejména o problematiku abnormit v oblasti tělesného, psychického a mravního vývoje dětí a mládeže, kde byla žádoucí pomoc a náprava v pomocných školách a dalších lékařských i sociálních institucích. Jeho myšlenky zůstávají inspirativní i při současném řešení problematiky péče o děti a mládež se specifickými vzdělávacími potřebami.

Důležitý je i vhléd do problematiky osobnosti učitele a vychovatele, do jejich činnosti ve škole i mimo ni. Zabýval se důležitostí kvalitního vysokoškolského vzdělání a nezbytností pedagogického vzdělání.

Samotné bádání v oblasti dostupných pramenů ukázalo všestrannost a široký záběr osobnosti Františka Čády v takovém rozsahu, že není možné, a ani nebylo záměrem této práce, je všechny pojmut. Ovšem bylo by velmi žádoucí a chvályhodné,

znovu je přinést odborné veřejnosti v soudobém kontextu a splatit tak dluh, který zatím zůstává.

„A rozsáhlost oboru péče o dítě a mládež ještě arcí poroste, poroste jednak poměry sociálními a hospodářskými, které více a více imperativně budou si vyžadovati zasahování ochranné a záchranné péče a výchovy, jednak poroste přirozeně prohlubováním a zdokonalováním práce oné ochranné a záchranné samé. Ať o tomto rozrůstání a přibývání úkolů péče o mládež jakkoli soudíme, tolik jest jisto, že potřeba její čím dále tím méně bude odbavitelná, a že potřebí bude také čím dále tím více, aby každý schopný pracovník v oboru tom byl účasten, byl získáván, aby dbalo se včas i u nás přípravy a potřebného odborného vzdělání pracovníků nastávajících, a aby každý uvědomuje si, že to jest jeho sociální povinnost, přispíval, pomáhal k provádění úlohy péče o mládež podle svých sil a prostředků.“⁴⁰

⁴⁰ ČÁDA, F. *Péče o děti a mládež*. Praha: vlastní náklad, 1916, s. 16–17.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie

CACH, J. *František Čáda mezioborové vztahy a experimenty*. Praha:Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-246-0026-9.

ČÁDA, F. *3. český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné*. Praha: vlastní náklad, 1914.

ČÁDA, F. *Hodnota pedopsychologie*. Praha: vlastní náklad, 1902.

ČÁDA, F. *Lékař a pomocná škola*. Praha: vlastní náklad, 1914.

ČÁDA, F. *Moderní péče o slabomyslné a důležitost našich sjezdů*. Praha: vlastní náklad, 1912.

ČÁDA, F. *Mravní výchova mládeže dorůstající*. Praha: vlastní náklad, 1909.

ČÁDA, F. *Mravní výchova mládeže dorůstající*. Praha: vlastní náklad, 1909.

ČÁDA, F. *O výchově*. Praha: Melantrich, 1920.

ČÁDA, F. *Péče o děti a mládež*. Praha: vlastní náklad, 1916.

ČÁDA, F. *Výsledky péče o slabomyslné*. Praha: vlastní náklad, 1914.

ČÁDA, F. *Význam péče o slabomyslné. Zahajovací přednáška I. českého sjezdu pro péči o slabomyslné a školství pomocné v praze*. Praha: vlastní náklad, 1909.

ČÁDA, F. *Zkoumání dítěte. Do stručného slovníku pedagogického*. Praha: vlastní náklad, 1909.

ČERNÁ, M. *Česká psychopedie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

- EISOVÁ, A. *Kapitoly z dějin psychopedie*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
- FUČÍKOVÁ, R. *Jan Amos Komenský*. Praha: Práh, 2008. ISBN 978-80-7252-219-4.
- KOPÁČ, J. *Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1876-1914*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1968.
- KREJČOVÁ, M. *František Čáda. Výběrová bibliografie*. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského, 1971.
- KRUH PŘÁTEL A CTITELŮ. *František Čáda. K padesátým narozeninám jeho*. Praha: vlastní náklad, 1915.
- MICHALÍK, J., RENOTIÉROVÁ, M., VALENTA, M. *Speciální pedagogika I*. 1. vyd. Olomouc: UP, 2006. ISBN 80-244-1202-0.
- RENOTIEROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1475-9.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
- SOVÁK, M.: *Nárys speciální pedagogiky*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.
- TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti. Hledání počátků*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 86039-30-7.
- TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-86039-90-0.
- TITZL, B. *To byl český učitel. František Bakule, jeho děti a zpěváci*. Praha: Společnost Františka Bakule, 1998. ISBN 80-902518-0-3.
- VOJTKO, T. *Speciální pedagogika. Čítanka textů k vývojovým etapám oboru I*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2010. ISBN 978-80-7290-475-4.

Odborné časopisy

Význam Komenského Informatoria školy mateřské. *Pedagogické rozhledy*. roč. 17 (1903/04), č. 8. s. 462 – 480.

Pedagogický význam kreseb dětských. *Pedagogické rozhledy*. roč. 17 (1903/04), č. 1. s. 60.

Prameny

Archiv hl. m. Prahy

Gymnázium Truhlářská

Pedagogické muzeum Jana Amose Komenského v Praze

Pedagogické rozhledy. Praha : Československá obec učitelská a Dědictví Komenského, 1888-1932.

Pozůstalostní spis č. A V 47/1919 F. Čády z fondu Okresního městského delegovaného soudu pro Horní Nové Město pražské

Římskokatolická farnost v kostele sv. Antonína Praha - Holešovice

Internetové zdroje

Leták: ČESKÁ ZEMSKÁ KOMISE PRO PÉČI O MLÁDEŽ UPOMÍNKA NA 1. CESTU DO ŠKOLY PRAHA 1928 [on line] [cit. 11. června 2011] Dostupné na WWW: <<http://aukro.cz/letak-ceska-zemska-komise-pro-peci-o-mladez-1928-i1591631486.html>>.

František Čáda [on line] [cit. 20. března 2011] Dostupné na WWW: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/cadaf.html>>.

František Čáda [on line] [cit. 20. března 2011] Dostupné na WWW: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/cadaf.html>>.

Strategie Evropa 2020 [on line] [cit. 11. června 2011] Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/4ks_evropa2020.pdf>.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- Příloha 1. František Čáda
- Příloha 2. Rukopisné zápisy z přednášek, rok 1916
- Příloha 3. Přehled péče o děti podle Františka Čády, rok 1916
- Příloha 4. Ukázka materiálu pro výzkum dítěte, rok 1903
- Příloha 5. Kresba dítěte vyššího stupně (11-14 let), rok 1903
- Příloha 6. Upoutávka na Čádovy přednášky, rok 1911
- Příloha 7. Úmrtní list Františka Čády, rok 1919
- Příloha 8. Vzpomínka na otce, rok 1935
- Příloha 9. Dobový leták, rok 1928
- Příloha 10. Mravní výchova mládeže dorůstající, rok 1909
- Příloha 11. Nástin moderní péče o slabomyslné, rok 1911
- Příloha 12. Výsledky péče o slabomyslné, rok 1913
- Příloha 13. Materiály k životu a dílu, rok 1909-1916

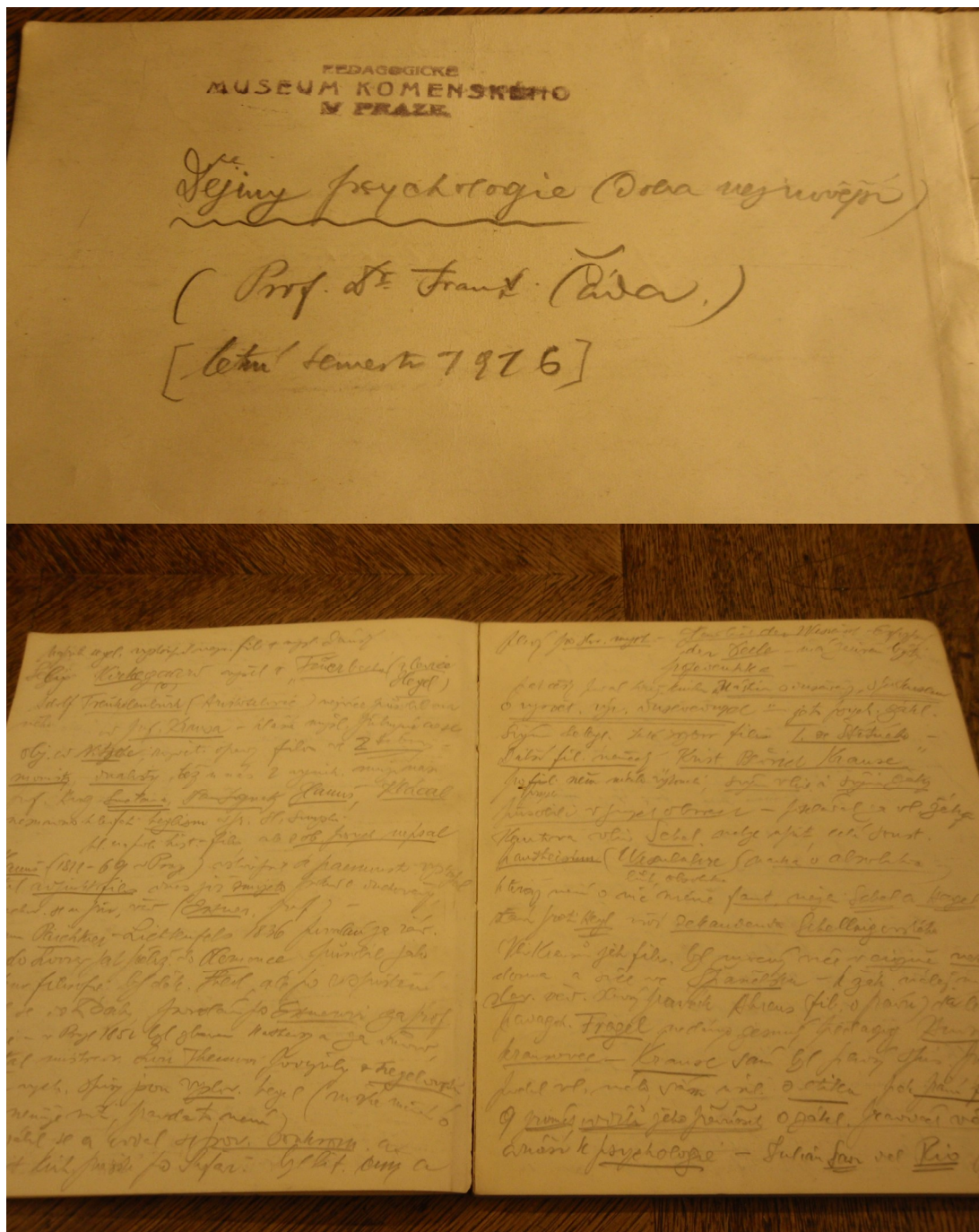
Příloha 1



František Čáda⁴¹

⁴¹ *Historické kalendárium Týden 4. 4. – 10. 4. 2005* [on line] [cit. 20. března 2011] Dostupné na WWW: <<http://iforum.cuni.cz/IFORUM-1929.html>>.

Příloha 2



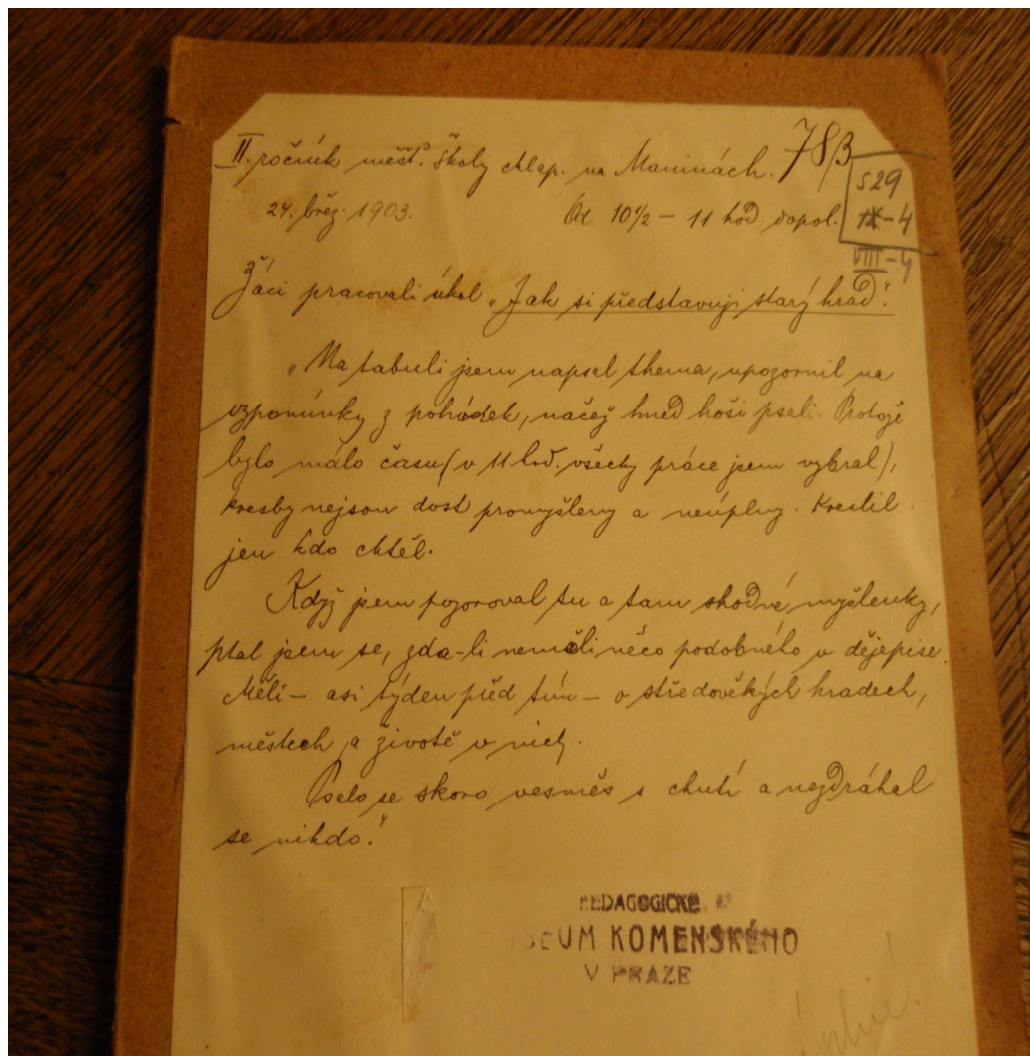
Rukopisné zápisy z přednášek k dějinám psychologie posluchače Ing. Němce, 1916

Příloha 3

normální	ve věku: 1. nejútlejším (do 1. r.) 2. předškolním (do 6. r.) 3. školním (6. – 14. rok) 4. po školním (dorost, 14. rok – 24. rok)		
ohrožené	<ul style="list-style-type: none"> • nuzné • žebravé • osiřelé • nemanželské • opuštěné • vykořisťované • týrané • mravně ohrožené • národnostně ohrožené 		
abnormální	a) dočasně choré b) trvaleji abnormální	A tělesně	<ul style="list-style-type: none"> • rachitiky • mrzáky • skrofulosní • tuberkulosní • nedosmyslné: <ol style="list-style-type: none"> 1. slepé 2. hluché a hluchoněmé 3. slepohluchoněmé 4. nezhojitelně choré
		B nervově a duševně	<ul style="list-style-type: none"> • nervósní • epileptické • kretény • opožděné • choromyslné • slabomyslné
		C mravně zpustlé	<ul style="list-style-type: none"> • prostitující se • provinilé • zločinné

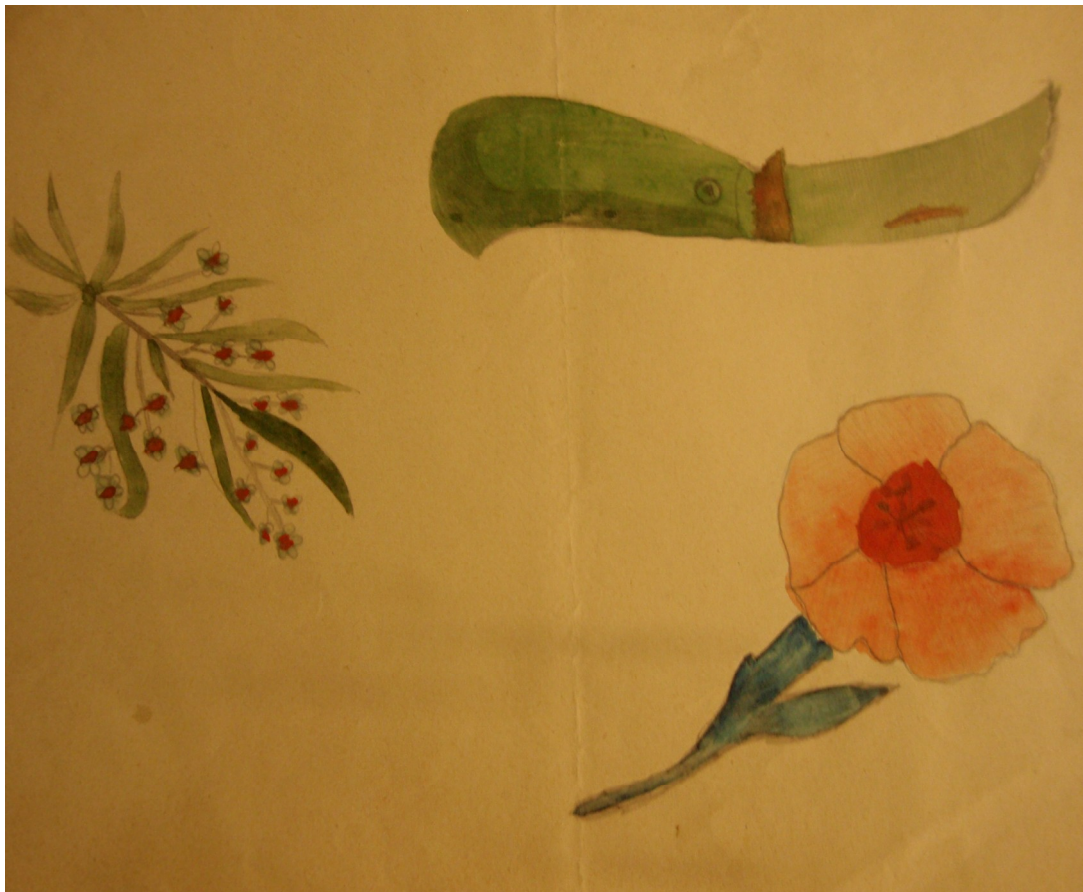
Přehled péče o děti podle Františka Čády, 1916

Příloha 4



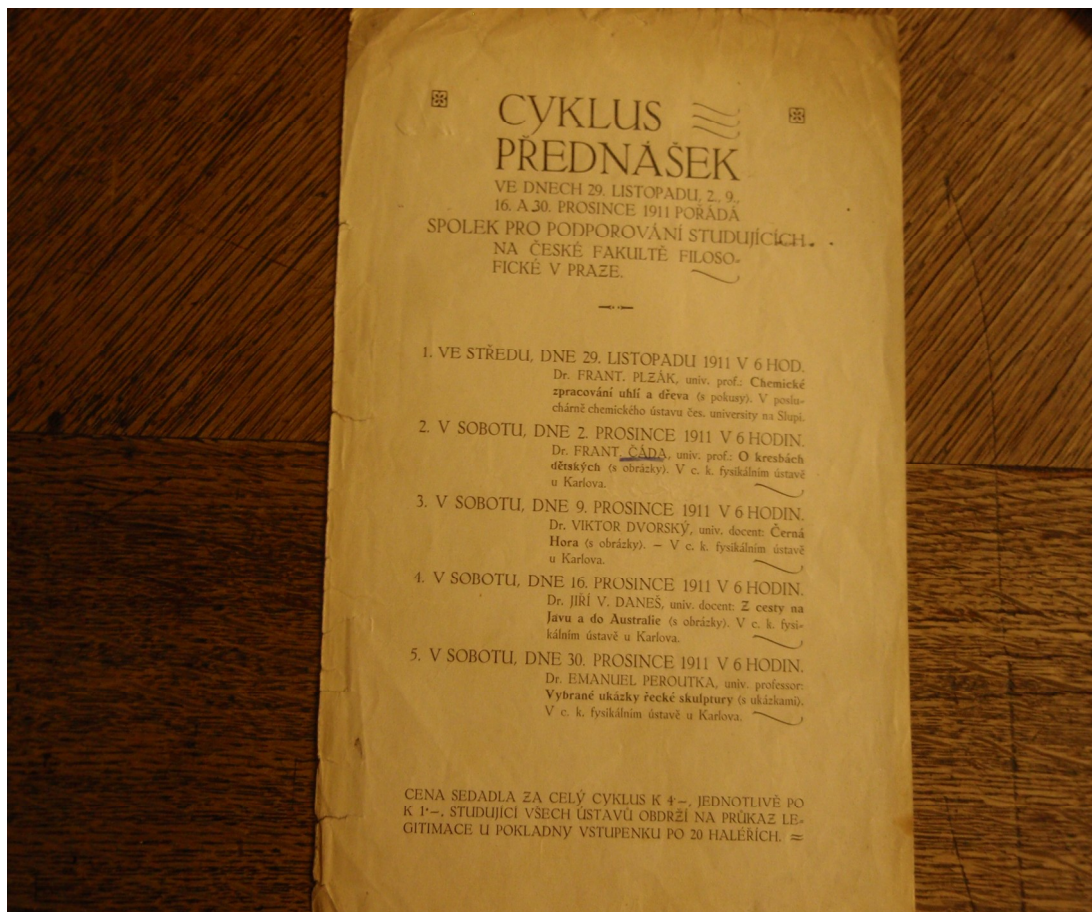
Ukázka průvodního materiálu pro výzkum dítěte, 1903

Příloha 5



Kresba dítěte vyššího stupně (11-14 let), 1903

Příloha 6



Upoutávka na Čádovy přednášky, 1911

NOVÉ MESTO V ZÁPIS
DODALO DNE 17. ÚNORA 1919
PŘÍL. STEJNOU PŘÍL.
KOL. 7A. RUBRYK.

číslo listu 147

AV 147/19
PV 16/19

Zápis úmrtní.

1. Jméno a příjmení zesnulého: *P. Dr. František Čížek*

2. Zanechal: *univerzitní profesor*

3. Věk: *53 let*

4. Náhrobek: *Katolíck*

5. Bydliště: *ve vsi smolčské, okresy, okresný úřad smolčský*

6. Domovní příslušnost, státní příslušnost: *Čechy, žend*

7. Další poznámky, úvahy. (V osobě, která je pod porození, nebo opatrovníkem, buďto smolčský soud, který pro smolčskou státní porození nebo opatrovníka, nebo u kterého tato státní jest majitel, ustanovení dle zákona 147/1919)

8. Den úmrtí a místo úmrtí: *Dne 14. prosince 1919 v smolčce*

9. Příčina úmrtí (mrtvice): *Choroba srdce ve smolčce*

10. Jméno a příjmení, stav, věk a místo pobytu smolčských dětí a smolčských prarodičů a kdo se nachází smolčských dětí: *Za dne*

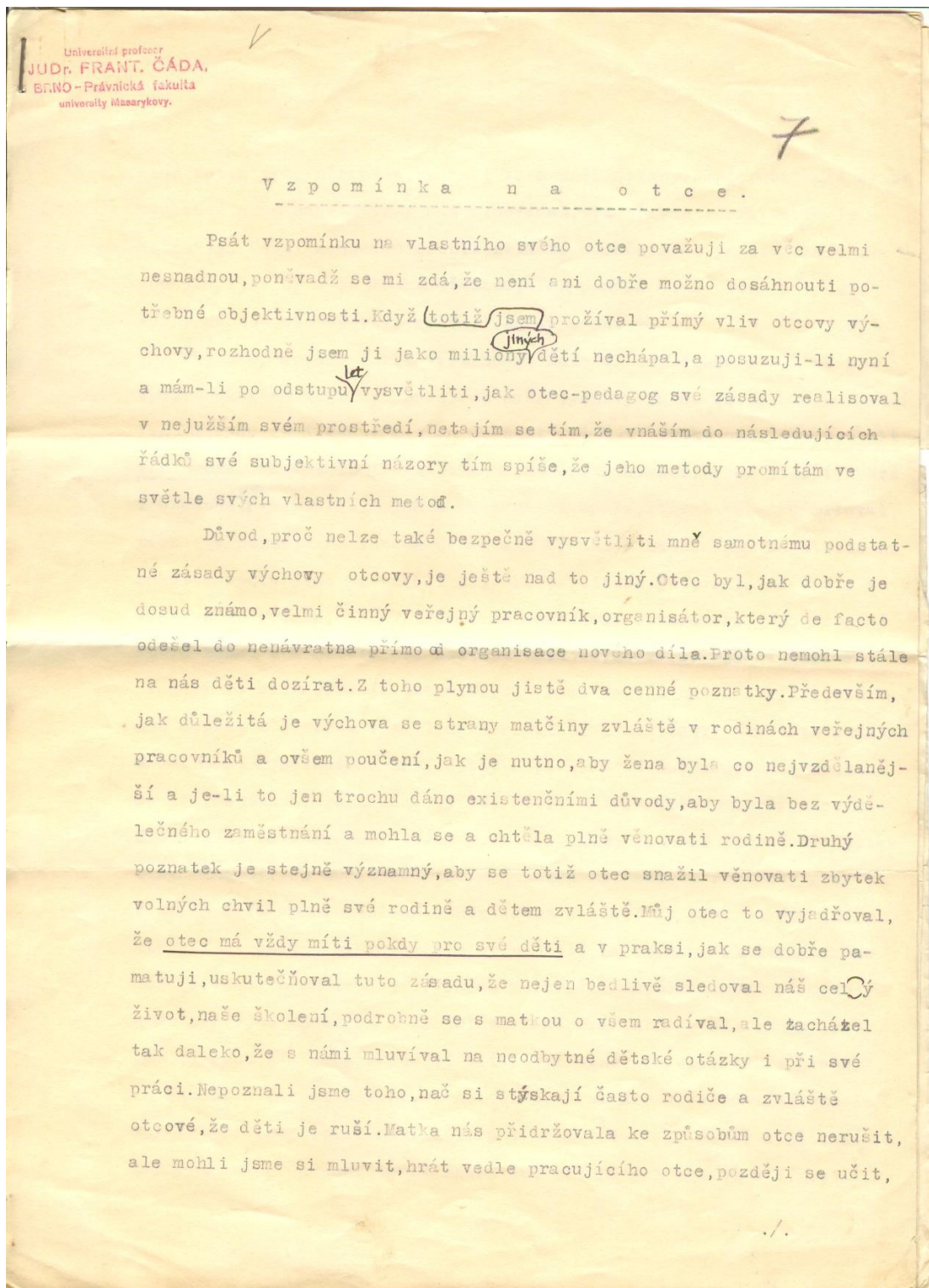
11. Jméno a příjmení, stav, zanechal, věk, místo pobytu smolčských dětí nebo smolčských prarodičů a kdo se nachází smolčských dětí: *syn: František Čížek, absol. právnický, 23. 1. 1919, smolčce*

12. Jméno a příjmení, stav, věk a místo pobytu smolčských nepřímých příbuzných a testamentárních dědiců:

13. Zdal jest zveř, dovedl, dědičů smolčských, dle smolčského smolčského a kdo se nachází smolčských dědiců: *Ka dne posledního poručení:*

48

Příloha 8



Vzpomínka na otce s. 1, 1935

studovat, nic ho nerušilo, bylo-li to s naší strany. Nepřerušil nit svých myšlenek a na naše otázky nám odpovídal, byť třeba i krátce. To je možno jen velmi nesnadno ocenit, zvláště u duševního pracovníka, a nepochybuji, že by bylo mnoho šťastnějších poměrů mezi otcem a synem, kdyby se tak otcové vždy chovali ke svým dětem.

Můj otec dovedl dobře vystihnout naše sklony dobré i špatné a využít dobrých zájmů ve prospěch naší výchovy. Tu si vzpomínám na další jeho zásadu, že dětem v mezích možnosti má býti poskytnuto, aby poznali vše dobré. Tak nezmiňuji-li se o hojně četbě domácí, nejen starší, nýbrž i soudobé, ^{otec} nám popřál, abychom se naučili hudbě, kterou vskloučil miloval, třeba v pozdějších letech nebyl sám výkonným hudebníkem. Za studia na fakultě spolu jsme probírali nejednu partituru, já přehrával části z klavírního výtahu, otec k premierám opatroval literaturu, věci ostatně dobře známé z Komitétu pro hudební výchovu, které se však v rodině zrcadlí ve své největší intimitě. Sám otec taktéž nebyl kreslíř, ale mně dopřál i školení v základech kreslení i malířství /bylo to zvláště u ~~medán~~ zesnulého prof. Boudy a pí Boudové-Sucharové/ a moje určité úspěchy v rukodělné výrobě řídil směrem uměleckoprůmyslovým. Spolu jsme navštěvovali výstavy, od něho jsem se učil i základům estetiky. Pamatuji se na "lekce" podle Lichtwarka, některé rozhovory /od vyšších tříd gymnasijských/ o Ruskinovi a pod. Toto jeho porozumění, kterého si nejvíce cením, je tím významější, že otec neměl technického nadání. V tomto směru moje výchova nepochází od něho, nýbrž od mého děda a strýce /Eduarda a Jaroslava Kastnera/, což je neklamným pro mne důkazem, jak jsou spletené vlivy výchovné, ale otec dobře působil, že nechal splynout nekonkurenčně obě tyto složky v jednu výslednici. Tak na př. podporoval moji zálibu v knihařství /od ušití a ořezání hoblíkem až po kresbu desek, zhotovení potahových papírů atd./, u

Vzpomínka na otce s. 2, 1935

sestry její stilsační schopnosti, zálibu v ručních pracích, kterých si velmi vážil/ovšem nenáviděl, jak to říkal "Schmücke dein Heim"/ a pod. V, že se neuzavíral moderním současným, proudům, je s dostatek známo a velmi shovívavě hleděl na "můj, modernismus", jistě správně oceňuje, že mládež je vždy / a má vůbec být/ bouřlivější než otcové. Poskytoval nám všeho, dobrého co nejštědřeji a budiž mu vzpomenuť v dobrém toho i po materiální stránce.

Těm, kdož otce znali, jistě vytane na mysl otázka, jak vypadala jeho výchova náboženská. Těžko však na to odpovídat, aby se nezdálo, že odpovědi uhýbám. Otci jeho náboženské přesvědčení bylo nejdůvěrnějším secretissimem. Jako si nedal do svých názorů náboženských mluvit, tak ani vlastní děti nepřemlouval. Učil vlastního syna největší tolerantnosti ke každému vážnému názoru náboženskému a nepamatuji se i z pozdějších dob, že by bylo došlo kdy pro náboženské názory mezi námi k rozporu, ač ~~nikdy~~ se nevyhýbal debatě. Filosofický směr se ukazoval i v jeho výchově národní. Pamatuji se na jeho výklad o nacionalismu po slavnosti základního kamene pro pomník Palackého. Bylo v tom mnoho kritiky, kterou bych osvětlil tím, že otec říkával o sobě, že je "starým realistou".

Snad nebude nezájímavé zmínit se také o peněžitém opatření nás dětí. Nepoznali jsme nikdy, co je t. zv. kapesné. Otec i matka nám doma poskytlí vše, co mohli a co uznali za vhodné. K svátkům, narozeninám a pod. dostali jsme vždy větší částky než bývá obvyklé. Z těchto peněz musili jsme si hradit všechny drobné výdaje, psací potřeby a později i drobnější zábavy. Učebné knihy a větší nákupy nám hradili rodiče, stejně tak pozdější dražší zábavy, ale této instituci bez kapesného přičítám mnoho dobrého. Děti si nezvykaly vydat celou částku /bylo-li peněz takto získaných více, uložili nám je rodiče na spořitelní knížku/, nýbrž spořením na budoucí své potřeby (naučily se) s penězi

Vzpomínka na otce s. 3, 1935

hospodařit. Byly vedeny tak, že by byly považovány za hanbu (přiznat se), že jsou bez peněz a radši se všelijak uskrovnily, jen aby s částkou vystačily.

Nechtěl bych, aby se zdálo, že vykládám o otcově výchově jen dobré, ač bych se té výtce s klidným svědomím důrazně bránil. Ale přiznám se, že mi někdy vadila jeho nespokojenost s mými činy. Zdálo se mi, že touto pochybovačností o dokonalosti mých výsledků vsívá do nitra nesmělost a tím leckdy mne zrazuje od věcí, k nimž bylo třeba odvahy. Když se však dnes s hlediska odstupu let dívám na tyto případy, nemohu než sám se usvědčiti z nepochopení. Byla to patrně otcova všestranná kritičnost, hraničící téměř až na skepsi a teprve nyní dovedu ji oceniti, ať už při svých vědeckých pracích, kdy mne učí skromností, nutné ve vědě, ať již v mojí vlastní činnosti výchovné. Jest jistě špatný učitel, který příliš mnoho na svém žáku chválí, a takový otec vychovává rozmazlené a pyšné děti.

Moje vzpomínky nejsou nijak ucelené a nejsou nijak násilně uváděny v systém. Než i tak jsou pro mne nejvšestkrupně krásné a pouze jediný nesouzvuk je ruší. Tolik jsem se natěšil a tolik jsme se nahovořili ve válečném dusnu, co bude po válce, co spolu budeme dělat a já měl již tajné přání/dokonce i téma!/, kdy by mohl otec pracovati se synem. Otec ještě zachytil můj ~~první~~ debut z právní historie /učil mne na něm, jak stilisovat/, pak i první vážnou nabídku, abych pracoval v právní historii. Dobře se pamatuji na jeho tehdejší slova: Dobře, těší-li tě to, pracuj, ale nezapomeň, že nejprve musíš mít všechny zkoušky. Tehdy právě nadešel slavný den převratu, který otec uvítal s nevylicitelnou radostí. Ale tehdy také bylo již ~~10~~ dní jeho života na mále. Odešel od otevřeného stolu, téměř s pérem v ruce. A tak mně úplně

Vzpomínka na otce s. 4, 1935

unikly chvíle jeho vlivu na mne jako samostatného dostudovaného
člověka. Nepochybuji, že i pak by se jeho silný vliv všelijak pro-
jevil, ale to zůstalo nevysloveno.

František Čelá
Brno, 7. února 1935.

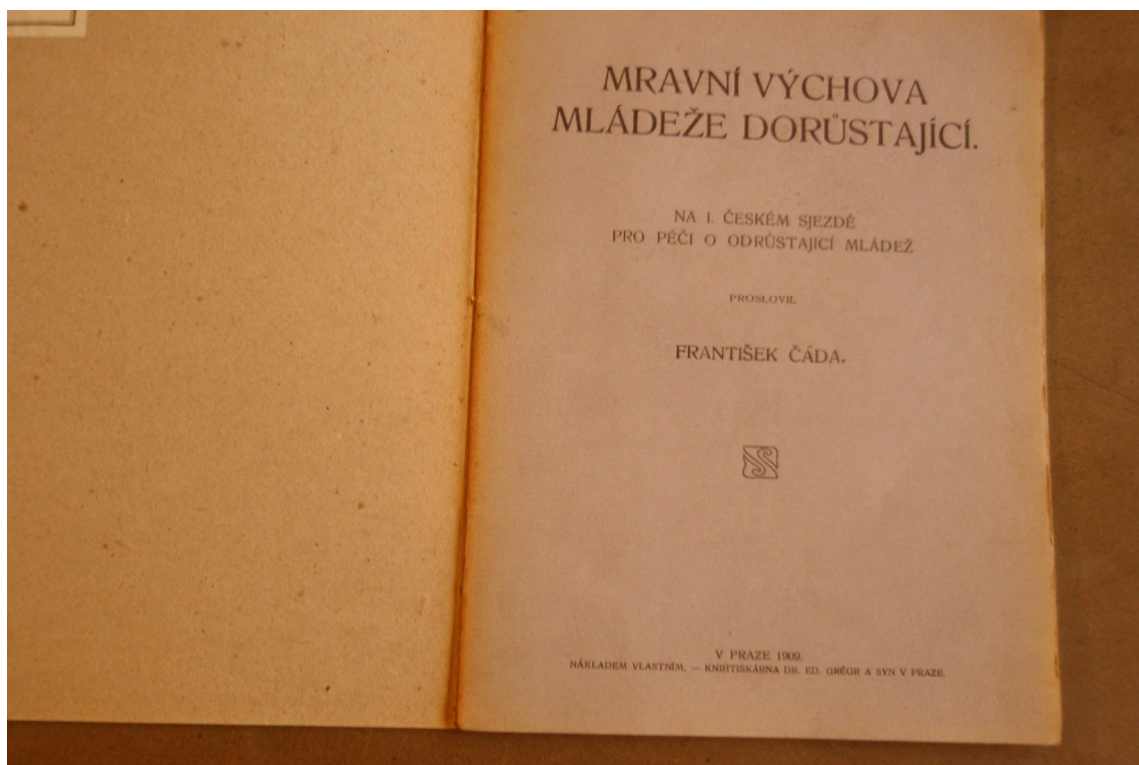
Vzpomínka na otce s. 5, 1935

Příloha 9



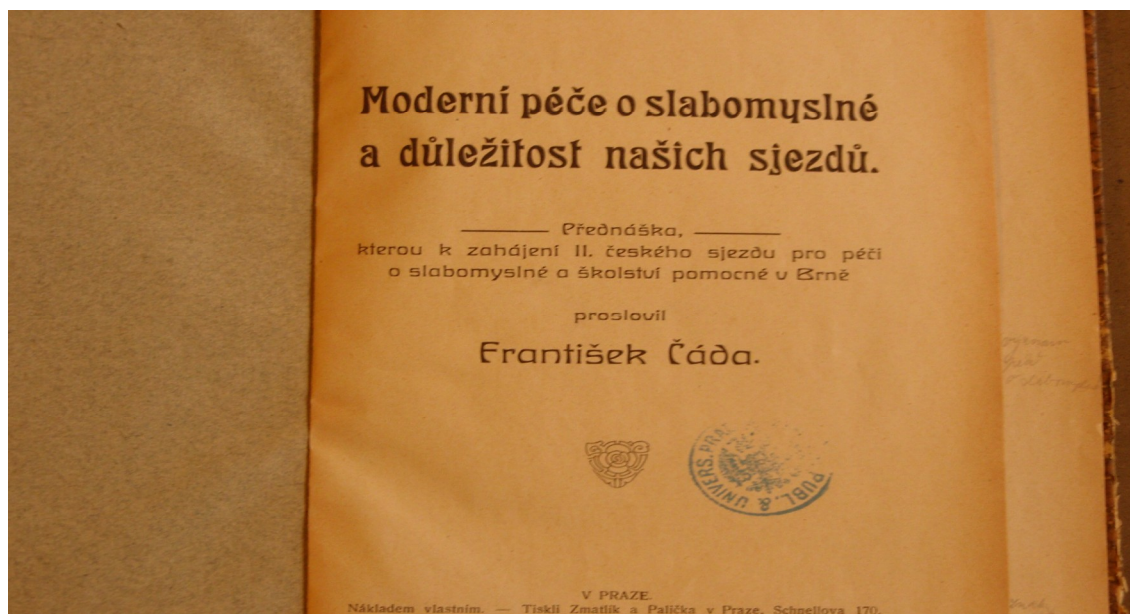
Dobový leták České zemské komise pro péči o mládež, 1928

Příloha 10



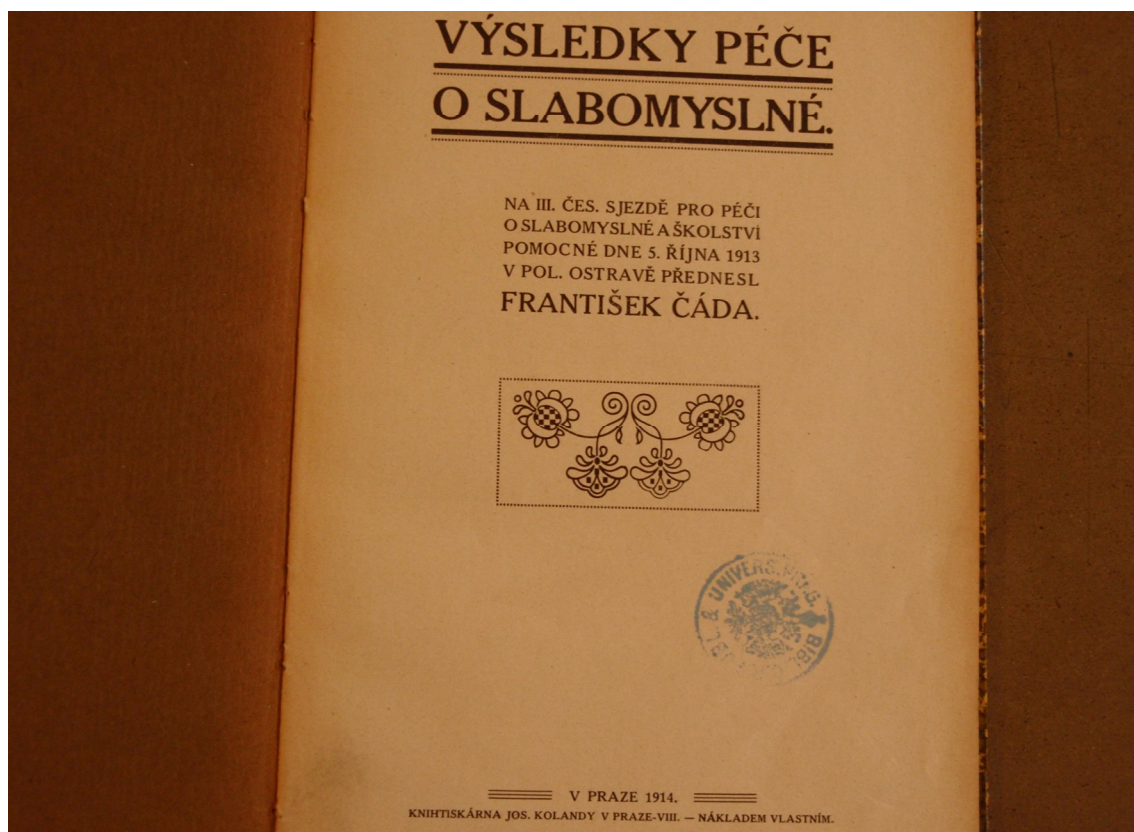
Prvý český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné (Praha, 1909), Mravní výchova mládeže dorůstající, 1909

Příloha 11



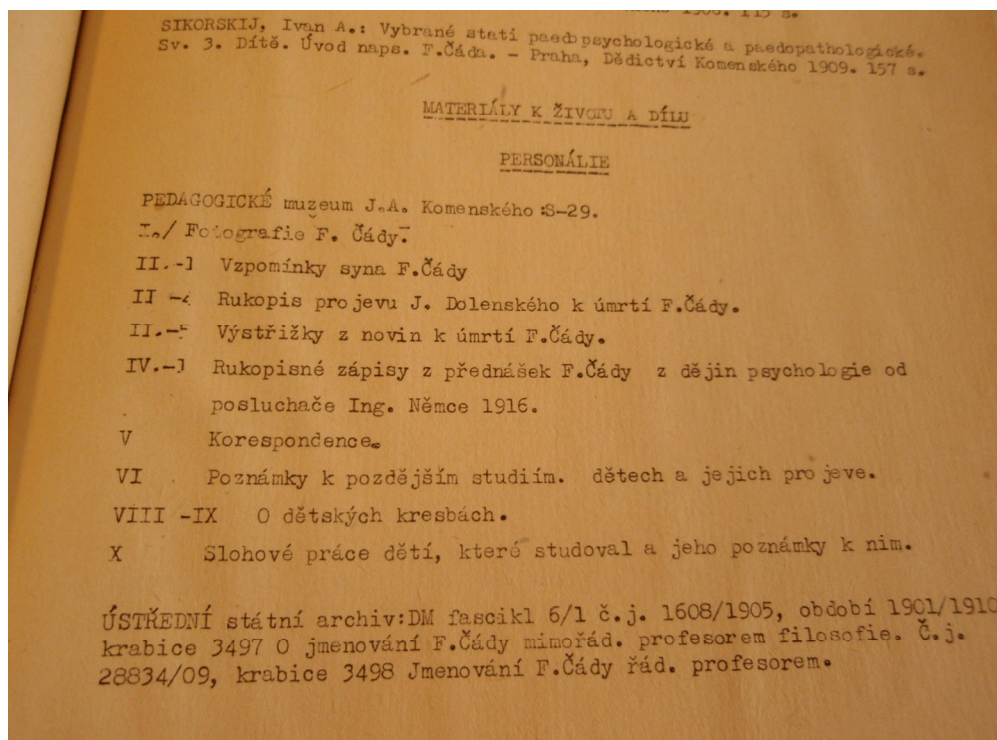
Druhý český sjezd (Brno, 1911), Nástin moderní péče o slabomyslné, 1911

Příloha 12



Třetí český sjezd (Polská Ostrava, 1913), Výsledky péče o slabomyslné, 1913

Příloha 13



Materiály k životu a dílu – personálie, 1909-1916